

Cumhuriyet Dönemi Tarih Çalışmaları (1923-1938)

Serdar Cem SEDIROĞLU

Doç. Dr., Ostim Teknik Üniversitesi, Ankara

E-Mail: serdar.cem@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0002-4687-995X

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 13.08.2023 Kabul Tarihi / Accepted: 24.11.2023

ÖZ

SEDIROĞLU, Serdar Cem, **Cumhuriyet Dönemi Tarih Çalışmaları (1923-1938)**, CTAD, Yıl 19, Sayı 41 (Güz 2024), s. 695-731.

Osmanlı'nın mirası üzerine yepyeni ilkelerle kurulan Türkiye Cumhuriyeti; kısa zamanda uluslararası ortamda muteber bir yer edinmiş ve her alanda gerçekleştirdiği dönüşüm hamleleriyle kendisini güncellemiştir. Evrensel normlarla adeta formatlanan devlet düşünce sistemi; uygulamaya koyduğu muasır düsturlarla siyaset, hukuk, tarım, ekonomi, eğitim ve kültür gibi oldukça farklı alanlarda dönüşüm için ülkede katalizör işlevi görmüştür. İmparatorluktan Cumhuriyet'e, ümmet anlayışından millet anlayışına geçişin yaşandığı bu yeni dönemde, genç devletin yönetim kademesince dönüşüme dönük hayati görülen önemli konu başlığı ise mevcut eğitim ve kültür politikalarıyla ilgili "tarih"e dair olmuştur. Ankara'nın bu başlıkta işlerlik kazandırmayı hedeflediği politikaların nihai amacı; Batı'nın kendisine dayatmaya çalıştığı tarih anlayışı yerine ulus-devlet yapısını tahkim edecek, millileşmeyi hızlandıracak, araştırmaya dayalı, bilimsel verilerden beslenmiş, disiplinlerarası çalışmalar yürüten, dönemin gereksinimlerine uygun yeni bir tarih yazımı ve anlayışını sağlamak, yurttaşlar arasında kuvvetli bir tarih bilinci meydana getirmek ve en nihayetinde millî şuuru güçlü kılmaktır. Böylelikle devletin karar vericileri, Batı'nın tarih başlığında

kendisine dayattığı prangalardan kurtularak tam bağımsızlık yolunda önemli bir eşiğı aşmış olacaktı. Bu çalışmada; 1923-1938 döneminde genç Cumhuriyet'in eğitim, kültür politikaları kapsamında dönüşüm arzuladığı "tarih" konusundaki tutumu ve bu konu başlığında gerçekleştirdiği önemli dönüşüm hamleleri hakkında güncel değerlendirmeler ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Cumhuriyeti, Dönüşüm, Tarih Çalışmaları, Millî Şuur, Uluslaşma.

ABSTRACT

SEDİROĞLU, Serdar Cem, **History Studies in the Republican Period (1923-1938)**, CTAD, Year 19, Issue 41 (Fall 2024), pp. 695-731.

The Republic of Türkiye, founded with brand new principles based on the heritage of the Ottoman Empire, gained a reliable place in the international environment in a short time and updated itself with transformation steps taken in all areas. The systematics of state thought, which had almost been formatted with the universal norms, served as a catalyst for this transformation in different fields such as politics, law, agriculture, economy, education, and culture with the contemporary tenets practically. In this new period of transition from Empire to Republic, from the understanding of the ummah to the nation, an important topic that was considered vital for transformation by the management level of the young state has been about "history" related to current educational and cultural policies. The ultimate aim of the policies that Ankara aimed to bring into effect in this respect; instead of the understanding of history that the West was trying to impose on itself, to provide a new historiography and understanding that will strengthen the nation-state structure, accelerate nationalization, based on research, fed by scientific data, carrying out interdisciplinary studies, in accordance with the needs of the period, to create a strong historical consciousness among citizens and ultimately, it was to strengthen the national consciousness. Thus, the decision makers of the new state would have overcome a crucial threshold on the way to full independence by getting rid of the shackles that the West had imposed on them with respect to history. This study presents up-to-date assessments about the attitude of the young Turkish republic on "history", which it sought transformation within the scope of education and cultural policies in the period 1923-1938, and the important transformation moves steps regarding this.

Keywords: Republic of Turkey, transformation, history studies, national consciousness, nation building.

Giriş

Merak; bilinmeyi keşfetmek ve maddi-manevi yönden ileriye gidebilmek için en önemli dürtülerden olup insanoğlunun, geniş manada toplumun geçmişini öğrenmesinde kaynaklık eder. Öğrenmenin somut verilerle beslenmesi önemlidir ve eldeki verilerin kaynağının mümkün olduğunca en geriye götürülebilmesi bilimsel metotlar uygulayabilen “tarih ilmiyle” mümkündür.

Günümüz devletleri; tarih ilminin çıktılarını, en eski birliktelik anlatısında vatandaşlarının aidiyet duygusunu ziyadeleştirmek, onları ortak ülküde kolayca buluşturabilmek, nihayetinde bekalarını güçlendirmek maksadıyla sıklıkla kullanmaktadır. Zira, bu durumun geçerliliği; tarihsel süreçteki deneyimlerde millî güç unsurlarından sayılan siyasi, askeri, ekonomik, nüfus, coğrafi ve teknolojik güçle devletin bekasını sağlamanın yeterli olmadığı tecrübe edilmesi ve tüm bu bileşenler yanında psiko-sosyal ve kültürel gücün (moral gücünün) oluşturulmasının gerekliliğinin görülmesiyle birlikte zirve yapmıştır.

Psiko-sosyal ve kültürel güce anlamlı katkı sağlayan “devlet merkezli tarih ilminin” çıktıları özellikle ulus-devlet yapılarını takviyeleri nispetinde ülkelerin tehditler karşısındaki bağımsızlıklarını güçlendirmektedir. Bu makalede de 1923-1938 yıllarında genç Cumhuriyet’in “tarih” konusundaki tutumu, bu başlıkta gerçekleştirdiği önemli dönüşüm hamleleri ve çıktıları hakkında güncel değerlendirmeler ortaya konacaktır. Her ne kadar literatürde makale konu başlığına yönelik çalışmalar mevcut olsa da bunlar hazırlandığı dönemin gelişmeleri ve kaynaklarıyla anlam yüklemeleri içermektedir. Cari dönemin zamansal okumalarıyla gerçekleşen bu çalışma ise; öncekilerinden farklı olarak, değişik ulusları barındıran Avrupa Birliği’nin “Avrupalılık” söylemlerine rağmen ulus-devlet taleplerinin yeniden yükselişe geçerek AB ahenginin ve birlikteliğinin sarsıldığı, bir zamanların popülerleşen “küreselleşme” olgusunun sorgulandığı, uluslararası göç sorununun yeni dinamikleri tetikleyerek milliyetçiliğin tekrardan güçlendiği, BM’de adil temsil ve işlevsellik için düzenleme taleplerinin arttığı, dinler arası diyalog, evrensel barış idealinin aşınarak devletlerce millî gücün moral boyutunu takviye etmek için ulusal tarih kavramlarının yeniden hatırlandığı bir periyodun dinamikleri içerisinde hazırlanmıştır. Ayrıca makale, alana dair son güncel çalışmaların filtrasyonu ile kaleme alınmıştır. Kaldı ki “*buğün ile geçmiş arasında bitmez bir diyalog*” olarak görülen tarih¹ ilminin çıktılarının farklı zamanlarda yeniden değerlendirilerek damıtılması, mevcut diyalogu sürdürülebilmesi için de gereklidir.

¹ Edward Hallet Carr, *Tarih Nedir?*, Çev. Misket Gizem Gürtürk, 14.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 82.

Günümüzdeki ulusal devletlerin bekası nedeniyle yeniden anlam bulan “tarih” kavramsalı; umumiyetle “kronoloji”yi akla getirirse de insanlık serüveninde gerçekleşen olaylar manzumesi için yalın zamansal tespitlerin ötesinde siyasal, sosyal, kültürel, ekonomi gibi farklı başlıklardaki bulguları ve onlara dair neden-sonuç ilişkisini ortaya koyan geniş anlam yüklemesini içerir.

*“Tarih, bireysel ve toplumsal kimliğin hem oluşmasını sağlayan bir süreç hem de onun ortaya çıkarılmasında kullanılacak bir alan olarak da Aydınlanma düşüncesinin ana yönelişlerinden biri”*dir.² İktidarların varlık gerekçelerini mümkün olduğunca eskiye dayandırarak kendilerini meşrulaştırma çabalarının aracı şeklinde görülen tarih,³ Aydınlanma düşüncesinin yol açtığı farklı düşünme sistematiğiyle yeni bir safhaya evrilmiştir. Artık, iktidarların tarihe atf yaparak sunmaya çalıştıkları meşruluk kaynaklarının izahat biçimi ve tarihsel aktarımlar; sorgulanmaya başlamış, bunların daha sarıh açıklamalara ve belgelere dayandırılması esas alınmış, aklın süzgecinden geçmeyenler şüpheyle karşılanmıştır. Ayrıca tarihe ilgi artmış ve geçmişe yönelik araştırmalarda doğru bilgiye ancak akıl vasıtasıyla ulaşılabileceği düşüncesi egemen olmuştur. Kronolojiye önem atfeden, neden-sonuç ilişkisini önemsemeyen geleneksel tarih anlayışı ve yazımı bırakılarak nesnellik kriterleriyle belgeye dayalı modern tarihçilik yaygınlaşmıştır.

Batı; Hümanizm ve Aydınlanma’yla *“ulusal farklılıklarını yeniden keşfederek, kendilerini dil, kültür ve tarih bakımlarından farklı uluslar olarak görmeye başlamış”*,⁴ farklılığın tarihsel kaynaklarını çıkarabilmek için sorgulayıcı tarih anlayışıyla yeni arayışlara girmiş, bunun neticesinde ulaştığı güncel bilgilerle kendi ulusal tarihini şekillendirmiştir. Batı Dünyası’nı böyle bir yola girmeyi teşvik eden önemli bir kırılma noktası da Westphalian Sistemi’ne geçişin getirdiği yeni devlet düşünce sistematiği olmuştur. Zira artık imparatorlukların gözden düşmeye başladığı uluslararası sistemde, ulus-devlet yapıları muteber kılınmış ve bu yapıların birlikteliğini sağlamada önemli bir işleve sahip olan tarih disiplininin çıktılarında fazlasıyla başvurma gerekliliği görülmüştür.

Westphalian düzenin sonuçları Osmanlı’da hemen görülme de Avrupa’da popülerleşmeye başlayan ulus-kimlik bilinci, zamanla adeta bir meyveyi kemiren kurtçuk gibi başta Balkan coğrafyası olmak üzere diğer bölgelerdeki Osmanlı hâkimiyetini yıpratarak kaçınılmaz sonun hazırlayıcısı olmuştur.

² Şerafettin Turan, *Mustafa Kemal Atatürk, Kendine Özgü Bir Yaşam ve Kişilik*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2004, s. 558.

³ Ahmet Şimşek, “Türkiye’de Milli Tarihin İnşası”, Ahmet Şimşek ve Ali Satan (Hazırlayanlar), *Milli Tarihin İnşası*, Yazın Yayınları, İstanbul, 2017, s. 9.

⁴ Hüseyin Fırat Şenol, “Aydınlanma Döneminde Tarih Anlayışı ve Tarih Felsefesinin Ortaya Çıkışı”, Ed. Doğan Özlem, *Tarih Felsefesi I*, Anadolu Üniversitesi Yayını No:2453, Eskişehir, 2018, s. 104.

Güncel Ulusal Tarih Yazım Anlayışının Çıkış Gerekçeleri

Türk tarihini sadece Osmanlı ve İslâm Tarihî'nden müteşekkil gören “Osmanlı tarihçiliği Tanzimat’a kadar İslâm tarihi etrafında dönmüş ve hikâyeci, nakîli tarih anlayışından öteye gidememiştir.”⁵ Yorum ve eleştiriye kapalı bu dönemin anlatısında, çoğunlukla haneden ve çevresindeki dar dairenin şahsiyetleri etrafındaki hadiseler silsilesi aktarılmıştır.

Buna karşılık Osmanlı’daki Batılılaşma serüveni, başta devlet mekanizmaları olmak üzere farklı alanlarda yeni düşünce normlarını gündelik yaşama dâhil etmiştir. Bu durum, tarih başlığında da kendisini göstermiş ve “Türkiye’deki iki ana noktada tarihçileri etkilediği görülmüştür. Bunlar, Batılılaşmanın getirdiği düşünme biçimindeki köklü değişiklik ile Batıdan örnek alınan tarih yazıcılığı yöntemleri ve tarihçiliğin kurumsallaşmasıdır.”⁶

Ne var ki, Batı’da yeni düsturlarla güncellenen tarihçilik anlayışındaki “ulusal devlet” öğretisinin Osmanlı’da tatbiki mümkün olmamıştır. Zira Osmanlı’daki millet sistemi anlayışı, kurucu unsur bile olsa bir ulusun önceliklendirilmesine imkân tanınamaktaydı ve idare böyle bir tutumun milleti ayrışmaya, en nihayetindeyse devleti dağılmaya sürükleyebileceğini düşünmekteydi. Dolayısıyla yönetim, tarih öğretisinde farklı vatandaş tanımlamalarına ve yaklaşımlarına mesafeli olmuş, ümmetin ve hanedanlığın-Osmanlı’nın tarihine odaklanmıştır. Fakat kurgulanan bu anlayıştaki birliktelik senaryoları, Fransız İhtilali’nin yol açtığı düşünsel akımlardan milliyetçilikle adeta tarumar olmuştur. Nitekim öncelikle Müslümanlar dışında başlayan ayrılık hareketi zamanla Müslüman unsurları da kapsayacak şekilde farklı bir merhaleye evrilmiştir. Payitaht; Müslüman olmayanların ayrılık girişimlerini dini gerekçelerle bir nebze anlamlandırmış lakin dindış toplulukların İttihâd-ı İslâm fikrinden vazgeçerek kendilerinden kopuş girişimlerin gerekçelendirme zorlanmıştır.

Oysa çok uluslu-dinli-dilli yapıya sahip Osmanlı İmparatorluğu’nun yaşam periyodu dikkate alındığında diğer unsurların rencide olmaması ve birlikteliğe zarar vermemek adına Osmanlı kimliği her alandaki gibi resmî devlet tarih söyleminde hâkim olmuş ve farklı etnik-dinsel gruplara karşı hassas davranılmıştı. Hatta “Türk kavramı ve tarihi” yeterli ilgiyi görmemişti. Yönetimin devleti yaşatabilmek adına Türklükten verdiği taviz, devletin ömrünü uzatmış fakat kaçınılmaz sonu engelleyememiştir.

⁵ Fatma Çapan, “Türk Tarih Tezi ve Atatürk”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 181, 2009, s. 15.

⁶ Ahmet Şimşek ve Can Tankut Esmen, “Türk Tarihinin Yazımına İlişkin Bazı Sorun Tespitleri ve “Zihniyet Temelli Tarih” Modeli Önerisi”, *Türkiyat Mecmuası*, Cilt 31, Sayı 1, 2021, s. 379.

“Türkiye 20.yüzyıla ulusal bir kimlik sorunuyla girmiş”,⁷ ayrılıkçı hareketler Türklük bilincinin yayılmasında motive edici olmuş ve Türklüğün en eski tarihi zamanlarla bağını kurmak için birtakım adımlar atılmıştır. Türk tarihine yönelik çalışmalar I. Meşrutiyet ile belirmiş olsa da alana dair yoğun teveccüh, II. Meşrutiyet döneminin hasılası olmuştur.⁸ 1908’de Türk Derneği, 1911’de Türk Yurdu Cemiyeti, 1912’de Türk Ocağı’nın kurulması ve bunların yayın hayatında kazandırdıkları; Osmanlı vakanüvisliğinden kopuşa fikrîsel ortam yanında ulusal tarihçilik anlayışının zemin bulmasına katkı sağlamıştır. Derneklerin çalışmalarından güç alan Türkçüler; tarihi, yeni bir ulus meydana getirmek için araç olarak görmüşlerdir.⁹

Tarihe yönelik ilginin ve ilmi düzeydeki yayınların çoğaldığı II. Meşrutiyet dönemi¹⁰ gelişmeleri dikkate alındığında Osmanlı Devleti’nin tarihini ortaya koymak, buna dair belgeleri basmak ve çoğaltmak, böylece millî şuur kazandırılması maksadıyla öncelikle “Târîh-i Osmânî Heyeti”, ardından 27 Kasım 1909’da “Tarih-i Osmani Encümeni” oluşturulmuştur. Osmanlı’da modern tarihçiliğin başlangıcında önemli bir işlev gören bu yeni ilmî cemiyet, “Târîh-i Osmânî Encümeni Mecmuası” isimli dergi çıkartmıştır. İlk başkanı Vak’anüvis Abdurrahman Şeref Bey’in nezaretindeki Encümen üyeleri, uzun bir hazırlığın ardından yazılması düşünülen Osmanlı tarihi hakkındaki planı, geri dönüş önerilerinin dikkate alınacağı kaydıyla “*Târîh-i Osmânî Encümeni Mecmuası’nın 1 Ağustos 1329 (14 Ağustos 1913) tarihli 21.Sayısında*” ek olarak okuyucuyla paylaşmıştır. Plan, dönemin bazı aydınlarınca birtakım eleştiriye maruz kalmıştır. Yusuf Akçura, Encümen’in yazmayı planladığı Osmanlı tarihine dair çalışmalarını; ülke coğrafyasının en temel unsuru konumundaki Türklerin tarihini göz ardı etmesi, hanedan tarihçiliğinden kopulamamış olması, sosyal ve ekonomik tarihin söz konusu edilmeyerek, yalnız siyasî, askerî, idarî olaylara yer verilmesinin kararlaştırılmış olması gerekçeleriyle tenkit etmiştir. Fuad Köprülü’nün yönelttiği eleştirilerse şu noktalarda toplanmıştır: planlanan eserin çağdaş yayım kurallarına uyulmadan kaleme alınacak olması, henüz vak’anüvislik geleneğinden kurtulamamış olması ve bazı üyelerin metodoloji bilmemesi.¹¹

⁷ Zafer Toprak, “Türkiye’de Tarih Yazımının Evrimi ve Yarının Tarihi,” TÜBA Günce, Sayı 37, Kasım 2007, s. 29, s. 28-30.

⁸ Ersoy Taşdemirci, “Atatürk’ün Türk Tarih Tezi”, *Türk Yurdu*, Sayı 288, 2011, s. 85.

⁹ Mustafa Oral, *İmparatorluktan Ulusal Devlete Türkiye’de Tarih Anlayışı (1908-1937)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2002, s. 47-48.

¹⁰ Mehmet Kaan Çalen, “Geçmişten Günümüze Türkiye’de Tarih Yazıcılığı”, Ahmet Şimşek (Ed.), *Tarih İçin Metodoloji*, Pagem, Ankara, 2015, s. 34.

¹¹ Abdülkadir Özcan, “Târîh-i Osmânî Encümeni”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 40, 2011, s. 84.

“Osmanlı'nın resmî tarih kurumu şeklinde kurumlaşan”¹² ve genç Cumhuriyet'e de intikal eden Târîh-i Osmânî Encümeni¹³ dönemiyle birlikte öncü tarihçiler yetişmiştir. Bu tarihçilerden Halil Edhem, Ahmet Refik Altınay, Fuat Köprülü, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Çağatay Uluçay, Ömer Lütfü Barkan, Ahmet Zeki Velidi Togan belgeye dayalı, sentezci ve analitik tarih anlayışına geçişte rehberlik etmişlerdir.¹⁴

Öte yandan Türk aydını Evlâd-ı Fâtihâna yadigâr toprakların yitirilişiyle hayal kırıklığı yaşamıştır. Osmanlı millet sisteminden kalan son unsurların 1909 Anayasasıyla iktifa etmeyeceklerinin işaretlerini vermesi ve tebaa arasındaki “gönül bağı”nın kalmadığının görülmesiyle günün koşullarında Osmanlı vatandaşlık modelinin işlevsizliği umumiyetle kabul görmüştür. Fakat realiteyi benimsemekte zorlanan bazı düşünür ve siyaset adamı, bir umutla farklı etnik ve dini kültürleri beraber yaşatabilecek fikirler de ortaya atmış ve bu bağlamında çaba göstermiştir.

II. Meşrutiyet gelişmeleriyle uyanışa geçen Türklük bilinci, Balkan faciasının ardından ayrı bir merhaleye evrilmiştir. Bu dönemle birlikte Türk tarihi ve yazıcılığı; “Türklük”, “millet”, “vatan” kavramlarına güncel manalar yüklemiştir. Diğer taraftan birtakım görüş ayrılıkları barındırması hasebiyle “*Türk tarih yazıcılığı, modernleşme ile birlikte içine girdiği büyük dönüşümün sancularını en şiddetli biçimde İmparatorluğun son on yılında yaşamıştır.*” II. Meşrutiyet dönemi bir yandan da Türk tarih yazıcılığında Cumhuriyet için laboratuvar işlevi görmüştür. Yeni süreçte alanda daha nesnel bilgi üretilmesi için adımlar atılmış, tarih, vatandaşlık eğitimi için önemli vasıta kabul edilerek toplumsal kimliğin inşasında işlevler yüklenmiştir.¹⁵

Büyük umutlarla girilen Cihan Harbi'nde halifelik makamı cihat ilânında beklentiyi karşılayamamış, bu durum Türk aydınlarını yeniden silkeleyerek “millet”, “vatan”, “millî sınırlar” gibi kavramları daha popüler kılmıştır. Savaşın ardından Osmanlı Devleti'ne dayatılan Mondros Ateşkes Antlaşması ve bunu tamamlayıcı mahiyetteki Sevr Barış Antlaşması, içerdiği haksız müeyyideler ve

¹² Hasan Akbayrak, *Osmanlıdan Cumhuriyete Tarih Yazım*, 2.Baskı, Kitabevi, İstanbul, 2012, s. 381.

¹³ 4 Şubat 1924'teki toplantıyla “Türk Tarih Encümeni” şeklinde değiştirilmiştir. Mecmuanın adı 78.sayıdan itibaren “Türk Tarih Encümeni Mecmuası”na dönüştürülmüştür. Bk. Akbayrak, *age.*, s. 253.

¹⁴ Halil İnalçık, “Türkiye’de Modern Tarihçiliğin Kurucuları”, *Muhafazakâr Düşünce*, Sayı 7, 2006, s. 1.

¹⁵ Mehmet Kaan Çalen, “Atatürk Dönemi Tarih Yazıcılığı”, *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-donemi-tarih-yaziciligi/?pdf=3829> (Erişim Tarihi: 23 Aralık 2023)

bir milleti adeta aşağılayan yanıyla Türk milletinde milliyetçilik ve Türklük kavramlarının perçinlenmesinde katalizör görevi görmüştür.

Maruz kaldığı tüm haksızlıklara son vermek ve yüksek hasletlerinin gereğini ortaya koyabilmek için girişilen Türk Bağımsızlık Savaşı ise Türklük bilincini zirveye taşımaştır. TBMM Hükümeti, 24 Temmuz 1923'te, Lozan'da hedeflerine büyük çoğunlukla ulaşmış ve böylelikle bu genç devlet uluslararası hukukta yazılı bir metnin tarafı olmuştur. Ardından 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Ankara, siyasi rejimini belirlemiş ve başlatılan dönüşüm hamleleriyle kendisini güncellemeye girişmiştir.

Fakat yeni kimlik kazandırılması üzerindeki dönüşüm, diğerleri kadar kolay olmamıştır. Zira “*Kemalistler, bir Türk kimliği nosyonunun neredeyse hiç var olmadığı bir toplum devralmışlardır.*”¹⁶ Dizayn edilmeye çalışılan toplumun her yönden güçlenmesi ve devamı, ulusal bilinçle mümkündür. “*Ulusal bilinç, ancak ulusal kimlikle oluşabilir. Ulusal kimliği ise dil, tarih ve ortak ulusal his oluşturabilir.*”¹⁷

Erken Cumhuriyet evresinde “Türk” ve “Türklük” kavramlarının muteber kılınması, güvenlik mülahazaları nedeniyle de zorunluluk görülmüştür. Zira genç Cumhuriyet'in kurucuları; “Şark Meselesi'nin”, Türklerin Avrupa ve Anadolu topraklarından atılarak Asya steplerine geri gönderilmesi hedefini ve Türk milletinin yaşadığı haksızlığı bizatihi müşahede etmişlerdi:

“Yüzyıllar boyu süren savaşlarda alınan başarısız neticeler, ata yadigarı toprakların terk edilişi, Osmanlı millet sisteminden ulusların birer birer kopuşu, emperyal devletlerin Anadolu coğrafyasına dair gerçekleştirdikleri son acımasız planları; yeni devletin karar mercilerinde ulusal güvenlik kavramını en önemli gündem maddesi”

hâline getirmiştir.¹⁸

Güvenlikçi dönemsel anlayış; tüm konu başlıklarında kendi öz kaynaklarına, Türk milletine dayanmayı, milliliği ve özgür olmayı gerektirmiştir. “*Hürriyet ve istiklâl benim karakterimdir*”¹⁹ sözüyle kendisini en güzel şekilde özetleyen Atatürk, bir milletin gerçek anlamdaki özgürlüğünün eğitim ve kültür konularındaki başarılarıyla gerçekleşeceğine inanmıştır. Nitekim Cumhuriyet'in ilanıyla ülkede kapsamlı bir millî eğitim seferberliği başlatılmış, “*eğitim reformu*

¹⁶ Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev. Yavuz Alogan, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 114.

¹⁷ Kemal Arı, “Atatürk'ün Dil ve Tarih Anlayışı”, *Cumhuriyetin İlanının 90.Yılında Atatürk ve Cumhuriyet Sempozyumu (23-24 Ekim 2013) Bildiri Kitabı*, Ankara, 2014, s. 331.

¹⁸ Serdar Cem Sediroğlu, *Türk Dış Politikasında Balkanlar (1923-1939) İdealizm mi? Realizm mi?*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2023, s. 16.

¹⁹ *ASD III*, 5.Baskı, TTK Basımevi, Ankara, 1997, s. 31.

inde de kültür politikalarının en büyük hamlelerinden biri olan Türk tarihi ve araştırmaları ön plana çıkmıştır."²⁰ Yeni dönemde "genelde eğitimden, özelden ise tarihten ulus-devleti gerçekleştirme beklenmiştir." Yönetimin ilk yıllarda eğitim ve tarih öğretimi konusundaki yaklaşımıysa "ortak bir Türk kültürü ve Türk kimliği vermek" şeklinde tezahür etmiştir.²¹

Yetkililer farklı alanda giriştikleri güncelleme çabalarını tarih başlığında da uygulamayı benimsemişlerdir. Zira "tarih, bütün millî varlığın asıl kaynağı olması"²² hasebiyle ehemmiyetliydi. Bu kaynak keşfedildikçe, kuvvetli bir tarih bilinciyle ulus birlikteliğinin manevi boyutu güçlü kılınacaktı. Bunun için Türk milletini dikkate alan ve bilimsel kaynaklardan beslenmiş yeni bir tarih politikası oluşturulmalıydı. Kaldı ki Türkiye'deki tarihçiliğin evrilmesindeki genel anlamdaki üç aşama olan "dinsel tarih anlayışı, hanedan tarih anlayışı, irkسال tarih anlayışı" sonrasında I. Meşrutiyet Dönemi'nin iç ve dış dinamikleri "ulusal tarih anlayışı"nın Türk aydınlarının gündemine çoktan sokmuştu.²³ Neticede geçmişteki birtakım çabalara rağmen ancak Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla ülkedeki tarihçilik ulusal ve çağdaş bir aşamaya evrilebilmiştir.²⁴ Tarih alanında başlatılmış girişimlerin gerekçeleriysa şu başlıklar altında sıralanabilir:

a. Vatan toprakları için tarihi nedenlerle hak iddiasında bulunacak yabancı güçlerin olası talep ve dayatmalarının karşısına bilimsel verilerle çıkabilmek, böylelikle "ulusal ve uluslararası meşruiyeti" sağlamak.²⁵

b. Tebaa olarak yaşamış bir topluma millet şuurunu aşlamak, ulusal kimlik ve tarih bilincini tesis etmek.

c. İmparatorluk bakiyesi üzerine kurulan ulus-devlet yapısının ilham aldığı yeni tarihsel anlayışı kökleştirecek esasları ortaya koymak.

²⁰ Seda Bayındır Uluskan, *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*, ADTYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2010, s. 237.

²¹ Sezai Özataş, "Atatürk Dönemi Tarih Anlayışı ve Tarih Öğretimi", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009, Sayı 2, s. 104.

²² Afet İnan, "Türk Tarih Kurumu'nun Kuruluşuna Dair", *Belleten*, Cilt XI, Sayı 42, 1947, s. 175.

²³ Yenal Ünal, "Türkiye'de Tarihçilik, Tarihçiliğin Gelişimi (15-20.yy) ve Türk-Batı Tarihçiliğine Örnek İki Kitabın Karşılaştırmalı Analizi", *Kader Kelam Araştırmaları*, Cilt 8, Sayı 2, 2010, s. 192-193.

²⁴ Zeki Arıkan, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tarihçilik", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 6, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, ss. 1584-1594.

²⁵ Ahmet Ateş, "Türkiye Cumhuriyeti'nde Erken Dönem Tarih Yazımı", *Akademik İzdüşüm Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, 2017, s. 30.

ç. Türkleri sarı ırk kabul ederek zekâ yoksunu gören ve Moğollarla ırkdaş yakıştırmaları yaparak onların tarihi yıkımlarını Türklere yüklemeye çalışan zihniyeti geçersiz kılmak.

d. Batı merkezli Türkleri hor gören tarih yaklaşımını boşa çıkarmak.

e. Türk milletinin tarihteki izlerini en eski zamanlara kadar sürmek ve buna dair bulguları kamuoyuyla paylaşmak.

f. Bütüncül dünya tarihi içerisinde Türk tarihinin yerini ve önemini belgelerle ortaya koymak.

g. Akademik verilerden beslenen derli toplu bir Türk tarihi sunmak.

h. Türklerin, dünya milletler ailesinin muteber bir üyesi olduğunu, insanlık tarihine katkılarını ilmi usullerle açığa çıkarmak.

ı. Tarihi, başta gençler olmak üzere tüm millete sevdirmek.

i. “*Geleceği kurmak için başvurulmuş bir referans kaynağı*”²⁶ haline getirmek.

Atatürk ve Türk Tarih Tezi

Güncel ulusal tarih anlayışının Cumhuriyet’in ilk döneminde resmî bir nitelik kazanmasında Atatürk’ün vizyonu ve bu bağlamdaki rehberliği önemlidir. Çağdaşlarına göre farklı toplumsal dönüşüm hamlelerinde ortaya koyduğu cesaretiyle Atatürk “*bir Türk rönesansı olmadan kalkınmanın ve uluslaşma sürecinin tamamlanamayacağını*” görmüş ve bunun neticesinde “*yapılan devrimlerin temel unsurunu daima kültür teşkil etmiştir.*”²⁷

Yine Atatürk, kültür başlığı kapsamındaki çalışmalardan “*tarihi, millî bir beyecan kaynağı şeklinde kullanarak başarıya ulaşmış*” ve “*gerçekleştirmek istediği inkılâplar için bir dayanak olarak kullanmış*”tır.²⁸ Devletin kurucusunun milletine hediyesi önemli inkılâplardan olan tarih başlığındaki²⁹ çalışmalar; odağına “ulus-devlet yapısı”nı almış ve “ulusal tarih yazımı”nı teşvik etmiştir. Bu kapsamda başlatılan “tarih ve dil inkılâpları”, Atatürk’ün millî kültür gelişiminde “*iki en derin temel*” girişimi olarak kayda geçmiştir.³⁰

²⁶ Ahmet Şimşek, “Türk Tarih Tezi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı 111, 2012, s. 85.

²⁷ Zafer Gölen, “Atatürk’ün Tarih Anlayışı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 18, Sayı 52, 2002, ss. 184.

²⁸ Taşdemirci, agm., s. 88.

²⁹ Afet İnan, “Atatürk ve Tarih Tezi”, *Bellekten*, Cilt 3, Sayı 10, 1939, s. 246.

³⁰ Hasan Cemil Çambel, “Atatürk ve Tarih”, *Bellekten*, Cilt 3, Sayı 10, 1939, s. 269.

Şüphesiz iki inkılâbın da beslendiği kaynaklar noktasında Atatürk'ün bilimsel birikiminin izleri mühimdir. Kendisi, daha okul günlerinden başlayarak merak duyduğu tarihe³¹ hayatı boyunca ayrı bir önem vermiş ve bu başlıktaki çalışmalar özel ilgisini çekmiştir. Nitekim Atatürk'ün okuduğu kitapların sayısı 3.997 olup³² 4.289'u bulan özel kitaplığındaki kitapların tasnifi³³ dikkate alındığında tarih disiplinine ait olanların fazlalığı görülebilir.

Atatürk okumakla yetinmemiş ve kitaplardaki bilgileri süzerek günlük yaşamında faydalanmıştır. O, hayatı boyunca okuduğu farklı kitap türleri arasında en çok tarihten yararlanmış ve bilgi birikimini, farklı alanlardaki gibi tarih çalışmalarında da kullanmıştır. Nitekim Atatürk olayları analiz ederken, TBMM'deki konuşmalarında, demeçlerinde, halk toplantılarında, inkılâplar konusunda açıklama getirmek ihtiyacı hissettiğinde sürekli tarihe atıf yapmış ve örneklerini geçmiş hadiselerle zenginleştirmiştir.³⁴ O'nun bu disiplin alanında ulaştığı okumaları ve yorumlamaları “*bunu bir kuram (tez) oluşturacak düzeyde günlük yaşamının uğraşı durumuna*” getirmiştir.³⁵ Mesai itibarıyla de “*Türk dili ve Türk tarihi meseleleri, O'nun sofrasında tam bir fakültelik zaman tutmuş*”³⁶ ve “*dil ve tarih tutkusu neredeyse bütün zamanını ve enerjisini kaplayacak bir ilgi alanı*” haline gelmiştir.³⁷

Atatürk'ün tarih donanımı hakkında fazlaca anekdot kayıtlarda yerini almış olmakla birlikte 17 Mart 1932-23 Mart 1933 döneminde ABD'nin Türkiye Büyükelçisi olarak görev yapmış Charles H. Sherrill'in³⁸ şu tespiti dikkat çekicidir: “*Mustafa Kemal'in en bilgili olduğu yanlarından birisi de Türklerin Orta Asya'dan batıya doğru ilerleyişlerini, etnografik haritalar ve belgeler üzerinde izlemesi ve*

³¹ Falih Rıfkı Atay, *Çankaya I*, Yayımlayan: Yeni Gün Haber Ajansı Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 24.

³² Hüsnü Özlü, “Atatürk'ün “Ta’lim ve Terbiye-i Askeriyye Hakkında Nokta-i Nazarlar” Adlı Eserinin Liderlik ve Eğitim Anlayışı Açısından Analizi, *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 13, Sayı 49, 2012, s. 219.

³³ Turan, *age.*, 2004, s. 61.

³⁴ Afet İnan, “Türk Tarih Kurumu 40 Yaşında”, *Belleken*, Cilt 35, Sayı 140, 1971, s. 519.

³⁵ Turan, *age.*, 2004, s. 557.

³⁶ Atay, *Çankaya V*, s. 43.

³⁷ Andrew Mango, *Atatürk*, Çev. Füsün Doruker, Sabah Kitapları, İstanbul, 2000, s. 474.

³⁸ Hikmet Özdemir, *General Charles H. Sherrill Atatürk'ün Biyografisini Nasıl Yazdı*, (Atatürk'ün Ölümünün 71. Yılında Genelkurmay Başkanlığında Düzenlenen Törende Prof. Dr. Hikmet Özdemir Tarafından Verilen Konferans-10 Kasım 2009), TBMM Yer: 80-1638, Ankara, 2009, s. 1.

açıklamasıdır."³⁹ Kayıtlara geçen bu husus, Cumhuriyet'in kurucusunun bilimsel tarihçiliğe dayandığını göstermektedir.

Atatürk'ün ulus ve ulusçuluk anlayışında "tarih" temel öğelerdendir. O'na göre ulusları meydan getiren üç asli öğeden biri "zengin bir anı kalıtına sahip olma" idi. Türk ulusunun oluşmasında "ırk ve din" değil, "tarihsel yakınlık" önemli unsurdur.⁴⁰

O'nun geçmişe dair değerlendirmeleri kapsamında "*Türkler, tarihin yapıcı öznesi olarak kabul edilmiştir. Bu kabul, Avrupa'nın özellikle 19. ve 20.yüzyıl tarih yazımına tepkidir.*" Avrupa tarih yazımında Türklerin önemsiz görülmesi, çoğunlukla "barbar" ya da "geri" şeklinde nitelendirilmesi ve "uygar dünya" dan dışlanması, tepkinin kaynaklarıydı. Ayrıca "*İslâm ve Osmanlı tarih yazımı da büyük oranda Arap ve İslâm etkisi altında kalarak, Türklüğü yeterince araştırmamış ve İslamiyet dışındaki Türklüğü reddetmişti.*" Neticede küçümsenmiş ve dışlanmışlığın psikolojik ortamında Türk aydınında yeni bir tarih yaklaşımı hâsıl olmuş, "*Osmanlı tarih yazımına şiddetle saldırmışlardır.*"⁴¹

Aslında bu, sadece Osmanlı tarihçiliğine yönelik bir itiraz olmayıp Batı merkezli tarih anlayışına da karşı çıktı. "*Son 400 yıl içinde İngilizce konuşulan dünyanın tarihi, hiç şüphesiz, tarihte büyük bir yer*" tutmasına karşılık "*bunu evrensel tarihin merkezi ve başka her şeyi de onun çevresi saymak kötü bir bakış çarpıklığı*"⁴² idi. Kaldı ki tarih, maksatsız bir bilgi yığını olmayıp millete hitap eden, onun şimdiki durumu yanında istikbalinde "*tanzimde rol oynayan başlıca bilgi şubelerinden biri idi.*"⁴³ Milletın geleceği, tarih ilminin çıktılarıyla şekillenecekti. Fakat bunun için "*yepyeni, devrimci bir tarih görüşü*" gerekliydi ve bu beraberinde devrimlere de rehber olacaktı.⁴⁴

Ümmetten millete evrilen yol haritasında "*Atatürk, Türk milletini yaratmak için*" iki vasıtaya başvurmuştur: "Tarih Tezi" ve Tez'deki ruhu genç nesillere

³⁹ Charles N. Sherrill, *Bir ABD Büyükelçisinin Türkiye Hatıraları Mustafa Kemal II*, Çev. Örgen Uğurlu, Yeni Gün Haber Ajansı Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 73.

⁴⁰ Turan, *age.*, 2004, s. 559.

⁴¹ Şefik Taylan Akman, "Türk Tarih Tezi Bağlamında Erken Cumhuriyet Dönemi Resmi Tarih Yazımının İdeolojik ve Politik Karakteri", *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2011, s. 92.

⁴² Carr, *age.*, s. 216.

⁴³ İbrahim Kafesoğlu, "Tarih İlimi ve Bizde Tarihçilik", *Tarih Dergisi*, Cilt 13, Sayı 17-18, 1963, s. 2.

⁴⁴ Niyazi Berkes, "Atatürk'ün Milliyetçiliği ve Tarih Tezi", *Yön Dergisi*, Sayı 106, 1965, s. 10.

aktaracak, eğitimde birliği tesis edecek “Tevhidi Tedrisat Kanunu”.⁴⁵ “Türk Tarih Tezi” ve “millî tarih çalışmaları” Cumhuriyet’in ilk döneminde kültür alanındaki en büyük inkılaplar olarak kayda geçmiştir.⁴⁶

Tezin hayat bulmasındaki tarihsel olay ise Afet Hanım’ın Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal ile gerçekleşen bir anısına dayandırılmaktadır. Afet Hanım, 1928’de İstanbul Fransız Notre Dame de Sion Kız Lisesi’nde iken okuduğu bir Fransız coğrafya kitabında Türklerden “*Sarı Irk*” olarak bahsedilmesinden ve ikinci derece ırk kabul edilmesinden rahatsızlık duymuş, ardından konu hakkında Cumhurbaşkanı’nı bilgilendirmiştir. Mustafa Kemal Paşa, bunun geçerliliğini olumsuz değerlendirerek belirtilen konu hakkında çalışılması talimatını vermiş⁴⁷ ve böylece tezin ortaya çıkış serüveni başlamıştır.

Türk Tarih Tezi’nin ortaya çıkışında genel anlamda beş temel gerekçe ileri sürülebilir. Bunlardan ilki, Batı’daki olumsuz Türk imajı; ikincisi, özellikle İtalya, Ermenistan ve Yunanistan’ın Türklerin Anadolu üzerindeki meşruluğunu tarihsel nedenlerle tartışmaya açmaları; üçüncüsü, ümmet anlayışı yerine uluslaşma ve ulusal kimlik bilincini yerleştirmek; dördüncüsü, *ulusun etnik yönden homojenliğini bilimsel bir zemine dayandırmak* ve beşincisi, “*seküler bir tarih keurgusuna duyulan ihtiyaç*”.⁴⁸

Tez; iç politikadaki “çağdaşlaşma”, “millet ve millî devlet”, “Türk tarihinde bütünlük”, “millî vatan”, “geçmiş değerlendirme” yanında dış politikadaki “Avrupalıların Türklere bakışı”, “ırkçı iddialar”, “Anadolu hakkında iddialar”, “Türkleri Avrupalılara yaklaştırmak” gibi oldukça geniş bir yelpazede hedefler barındırmıştır.⁴⁹ Ayrıca Tez aracılığıyla “*Osmanlı ve İslam kimliğine ilişkin hatıralar ortadan kaldırılmaya çalışılırken diğer taraftan kutsallaştırılmış bir Türklük kavramıyla beslenen itaatkâr ve milliyetçi bir yurttaşlık bilincinin oluşturulması hedeflen*”miştir.⁵⁰

⁴⁵ Halil İnalçık, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin Kuruluşu ve İlk Yılları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin 66.Kuruluş Yıldönümü Anı Kitabı*, Ankara, 2003, s. 201.

⁴⁶ Utkan Kocatürk, “Atatürk’ün Tarih Tezi: Bir Uygarlık Beşiği Olarak Ortaasya”, *ATAM Dergisi*, Cilt 3, Sayı 9, 1987, s. 503.

⁴⁷ Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, 8.Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s. 256.

⁴⁸ Yunus Emre Özkul, “Akademik Literatürde Türk Tarih Tezi Sorunsalı”, *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s. 41.

⁴⁹ Nevzat Köken, *Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları ve Tarih Eğitimi (1923-1960)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2014.

⁵⁰ Akman, agm., s. 80.

Belirtilen gerekçeleri ve hedefleri karşılamak üzere öncelikle Tez'in bilimsel altyapısını hazırlamaya yönelik lüzum görülen ilmi kaynaklar araştırılarak toplanmıştır. Fakat geniş bir tarih araştırmaları devrinin başlaması 1930'u bulmuştur.⁵¹ Göreceli gecikmede ulusal ve uluslararası dinamiklerin etkisi yadsınamaz. 1929 Buhranı, "*ekonomide devletçiliği, kültür politikalarında da milliliği*" getirmiştir.⁵² "Millilik" çabaları her alanda "öze dönüş", "bilinç" ve "şuuru" ön plana çıkarmıştır. Başta eğitim olmak üzere tüm dönüşüm başlıklarında devlet yönetim mekanizması, potansiyelini keşfetmiş ve kendisine dayatılan normlara alternatifler üretmiştir. 1930 başına kadar iç-dış kaynaklı sorunlarına eğilen Ankara, bunları hallettikçe sosyal ve kültür başlıklarına daha fazla eğilmiştir.

Bunun neticesinde tarih çalışma grupları merkezden gördüğü desteği, arttırmıştır. Yoğun mesailerin ardından Tez'in yazılı anlamda kapsamlı "*ilke şekillendiği metin olan Türk Tarihi'nin Ana Hatları*"⁵³ başlıklı eser hazırlanmıştır. "*Bu Kitap Niçin Yazıldı?*" başlığındaki başlangıç kısmında maksatlar şu şekilde açıklanmıştır:⁵⁴

"Şimdiye kadar memleketimizde neşrolunan tarih kitaplarının çoğunda ve onlara mehaz olan Fransızca tarih kitaplarında Türklerin dünya tarihindeki rolleri şuurlu veya şuursuz olarak küçültülmüştür...Bu kitapla istihdaf olunan asıl gaye, bugün bütün dünyada tabii mevkiini istirdat eden ve bu şuurla yaşayan milliyetimiz için zararlı olan bu hataların tashihine çalışmaktır...İkinci bir maksadımız da kâinatın teşekkülüne, beşerin zuhuruna ve beşer hayatının tarihî devirlerden evvelki mazesine dair, yakın zamanlara kadar itibarda bulunan yanlış telâkkilerin önüne geçmektir."

Bu eser; Türk Tarih Heyeti'nin ilk çalışması olarak "*Türk Tarih Tezinin temel eksenlerini ortaya koyacak*"⁵⁵ niteliktedir ve bununla Türk milletine yeni bir tarih şuru verilmek arzu edilmiştir.⁵⁶

"Bağımsızlık savaşının kültür alanındaki yansımaları ve onun devamı niteliğinde" ki Tez, başlıca iki noktada yoğunlaşmıştır: "*Türk uygarlığı, tarihin en eski uygarlıklarından biridir. Uygarlığın kökeni Orta Asya'dır.*"⁵⁷

⁵¹ İnan, *age.*, 2009, s. 257.

⁵² Uluskan, *age.*, s. 9.

⁵³ Özkul, *agm.*, s. 41.

⁵⁴ *Türk Tarihinin Ana Hatları*, Devlet Matbaası, 1930, İstanbul, s. 1-2.

⁵⁵ Füsün Üstel, *İmparatorluktan Ulus Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 337.

⁵⁶ Semavi Eyice, "Atatürk'ün Büyük Bir Tarih Yazdırma Teşebbüsü: Türk Tarihinin Ana Hatları", *Belleken*, Cilt 32, Sayı 128, 1968, s. 521.

⁵⁷ Turan, *age.*, 2004, s. 562.

Tez konusunda dönemin Türk akademisyenleri arasında genel anlamda uzlaşa sağlanmış olsa da “*daha Birinci Tarih Kongresi döneminden itibaren başta Fuat Köprülü olmak üzere Abdülkadir İnan, Zeki Velidi Togan gibi pek çok tarihçi, ortaya atılan teze sıcak bakmamış, üstelik bu tavırlarını belli ölçülerde ortaya koymuşlar*”dır.⁵⁸ Resmî ideolojideki milliyetçilik anlayışına bazı noktalarda katılmakla birlikte şerh düşen önemli bir şahsiyet ise “etnisist Türk milliyetçiliğinin” öncülerinde Hüseyin Nihal Atsız olmuştur. 1930-1932 döneminde çıkardığı “Atsız Mecmua” isimli dergide görüşlerini ifade eden Atsız; “*Osmanlı ve Selçukludan gelen birikimin reddedilerek tarihin “yapay” bir şekilde kadim Anadolu uygarlıklarından başlatılması, medeniyet olarak batının belirlenmesi*”, bilimin devrimin ruhunu anlamamış kişilerce araçsallaştırılması, “*antropolojiye dayalı olan beyaz/sarı ırk tartışması*” hususlarında itirazlarda bulunmuştur. Yine Atsız, Tez’in Orta Asya çıkışlı başlayan göç hadisesini ekolojik ve coğrafi faktörlerle açıklama çabalarına itiraz ederek bunun iktisadi ve toplumsal faktörleri üzerinde durmuştur.⁵⁹

Tez’e farklı perspektiften bakılması akademik camiada gayet doğaldı ve tüm akademisyenlerden aynı görüşü benimsemesi zaten beklenemezdi. Bununla birlikte “*her tarihsel veri gibi olayı da kendi dönemi ve özgünlüğü içinde ele almak gerekir*”⁶⁰ düsturuyla Tez’in, mevcut konjonktürde değerlendirilerek “*yeni bir devletin kurulduğu ve bu devletin kimliğini oturtabilmek için*” gösterdiği çabalar kapsamında değerlendirilmesi isabetli olacaktır.⁶¹

Eleştirel yanlarına rağmen “*bu tez, var olma mücadelesi veren bir milletin, çeşitli endişelerden ötürü kendini dünyaya ispatlamak için verdiği bir çaba olarak algılanmalıdır.*” İlâveten Tez’le Türk milleti kendi tarihini “*ilmi metotlar çerçevesinde araştırılması için tarih kongreleri gibi bir geleneği de başlatmıştır.*” Bu ise; tarih araştırmalarının artmasına imkân tanımıştır.⁶²

Öte yandan ülkede vatandaşlık bilincinin oluşumunu kuvvetlendirmek amacıyla hazırlanarak basılan ve her basılışta yeniden tashih edilen “Vatandaş İçin Medeni Bilgiler”,⁶³ dönem itibarıyla diğer konular yanında tarih başlığındaki

⁵⁸ Uluskan, *age.*, s. 266.

⁵⁹ Tuğrul Korkmaz, “Cumhuriyetin Kuruluş Dönemi’nde Resmî İdeoloji ve Türk Tarih Tezi’ne Alternatif Bir Yaklaşım: Atsız Mecmua”, *Akademik Hassasiyetler*, Sayı 10, 2023, s. 662-663.

⁶⁰ Şimşek, *agm.*, 2012, s. 96.

⁶¹ Salih Yılmaz, “21.Yüzyılda Avrupa Birliğinde Yeni Tarih Anlayışı ve Türkiye’ye Yansımaları”, Mehmet Öz (Ed.), *Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu (Ankara 18-20 Mart 2010)*, TTK, Ankara, 2011, s. 878.

⁶² Uluskan, *age.*, s. 266.

⁶³ Afet İnan (Kaleme Alan), *Medeni Bilgiler*, Mustafa Kemal Atatürk (Yazan), 2. Baskı, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2010, s. 26.

devletin resmî söylem ve ideolojisinin halka aktarılmasında önemli bir vasıta olmuştur.

Tarih Konusunda Kurumsallaşma ve Türk Tarih Kurumu (TTK)

Atatürk'ün gayretleriyle tarih disiplini ülkede kurumsallaşmıştır.⁶⁴ Nitekim TTK (kuruluş adıyla *Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti*) bizzat Atatürk'ün direktifleriyle kurulmuş ve kurumun faaliyetleri ilk günden itibaren O'nun yakın nezaretinde yürütülmüştür. Cumhuriyet'in kurucusunun TTK'ya yönelik ilgisi o kadar ileri bir seviyeye ulaşmıştır ki hasta yatağında bile kurumun çalışmalarıyla meşgul olmuştur.⁶⁵

Fakat TTK'nın hayat bulması Cumhuriyet'in ilanı sonrasında iç-dış faktör kaynaklı gelişmelerle hemen gerçekleşmemiştir. Bu aradaysa tarih başlığında birtakım ön hazırlıklar yapılmıştır. Öncelikle zihni altyapı hazırlıkları tamamlanmış, kısa zamanda akademik yayınlar araştırılarak toplanmış, tarih disiplinine gönül veren Türk ve yabancı aydınlar çalışma yürütmeleri için cesaretlendirilmiştir. Gerekli kadrolar oluşturulmuş ve istihdam edilenler, katkılarını sunmuşlardır. Sonunda, tüm gayretlere önyak olmak ve koordinasyonu sağlamak amacıyla en üst seviyede bir kurum tesis edilmiştir.

Devlet idare sistematığı içerisinde böyle bir kurumun hayata geçirilmesi zaruretti. Zira Batı Dünyası'ndaki Türklerin uygarlıktan yoksun olduklarına ilişkin iddialara Türk Ocakları bünyesinde yürütülen bilimsel çalışmalarla yanıt vermeye çalışılmış olsa da beklenen sonuç alınamamıştı. Ardından 23 Nisan 1930'da Ocakların Merkez Heyeti'nin yeni binasının açılması⁶⁶ vesilesiyle VI. Türk Ocakları Kurultayı üyeleri toplanmış ve 24 Nisan 1930'da çalışmalarına başlamıştır. VI. Kurultayı, TTK'nın kuruluşunun ilk çekirdeğini oluşturmuş,⁶⁷ 27 Nisan 1930'daki toplantısına Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal bizzat katılarak çalışmaları izlemiştir.⁶⁸

Kurultay'ın 28 Nisan 1930'daki⁶⁹ son oturumunda O'nun “direktifiyle”⁷⁰ Afet Hanım tarafından Türk tarihini araştırmak için müstakil ve daimî bir

⁶⁴ Aysen İçke, “Türkiye’de Cumhuriyetin İlk Yıllarında Modern Tarihçiliğin İnşası”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 14, Sayı 80, 2021, s. 37.

⁶⁵ İnan, agm., s. 246.

⁶⁶ *Hakimiyeti Millîye*, 24 Nisan 1930, s. 1;

⁶⁷ İnan, *age.*, 2009, s. 257.

⁶⁸ *Hakimiyeti Millîye*, 28 Nisan 1930, s. 1; *Akşam*, 30 Nisan 1930, s. 2; Utkan Kocatürk, *Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, [t.y.], s. 301.

⁶⁹ *Hakimiyeti Millîye*, 29 Nisan 1930, s. 1.

heyetin kurulması yönünde 40 imzalı önerge sunulmuştur.⁷¹ Aynı gün Kurultay'da yapılan görüşme sonucunda Türk Ocakları Kanunu'na, "Merkez Heyeti, Türk tarih ve medeniyetini ilmî surette tetkik ve tettebbu eylemek vazifesiyle mükellef olmak üzere bir Türk Tarih heyeti teşkil eder" şeklindeki 84.madde eklenmiştir.⁷² Yapılan düzenlemeyle 16 üyeli bir "Türk Tarihi Tetkik Heyeti" oluşturulmuştur.

İlk toplantısını 4 Haziran 1930'da gerçekleştiren⁷³ heyetin başkanlığını Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Em. Alb. Tefvik (Bıyıklıoğlu), ikinci başkanlıklarını Yusuf (Akçura) ile Samih Rifat, genel sekreterliğini Dr. Reşit Galip üstlenmişlerdir.⁷⁴ Heyetteki üyeler şunlardır: Afet (İnan), İsmail Hakkı (Uzunçarşılı), Hamit Zübeyir (Koşay), Halil Ethem (Eldem), Ragıp Hulûsi, Reşid Saffet (Atabinen), Zakir Kadiri (Ugan), Sadri Maksudi (Arsal), Mesaroş (Ankara Etnografya Müzesi Uzmanı), Mükrimin Halil (İnanç), Vâsıf Çınar ve Yusuf Ziya Bey (Özer).⁷⁵

Türk Ocakları bünyesinde faaliyetini yürüten Heyet, ilk aşamada "Türk Tarihinin Anahatları" başlıklı esere son halini vermiştir. 4 Haziran 1930'dan başlayarak 29 Mart 1931'deki toplantı dâhil bu periyotta Heyet, sekiz resmî toplantı gerçekleştirmiştir.⁷⁶

Bu çabalara rağmen 1929 Buhranı'nın ülkedeki sonuçları, SCF ve Menemen Hadisesi inkılâpların halktaki karşılığını tartışmaya açmış, sonrasında iktidar yeni anlayışla inkılâpları, rejimi yerleştirmek, ekonomik, sosyal ve siyasi sorunlara çözüm olması amacıyla politikalarını güncellemiştir. Revize politikalar kapsamında Türk Ocaklarının mevcut faaliyetleri ve geleceği gündeme taşınarak tartışmaya açılmıştır.⁷⁷

Yaşanılan tartışmaya kaynaklık eden önemli BİR konu ise iktidarla Ocakların Türk Dünyası'na yönelik düşünce farkı olmuştur. "Bütün dünya Türklerini bir çatı altında toplanması düsturunu benimsemiş Ocak ile, kendi ulusal sınırlarını çizgen Türkiye

⁷⁰ "Tarihçe", Türk Tarih Kurumu Resmî İnternet Sitesi, <https://ttk.gov.tr/ttk-tarihce/> (Erişim Tarihi 1 Aralık 2024)

⁷¹ Uluğ İğdemir, *Cumhuriyet'in 50.Yılında Türk Tarih Kurumu*, TTK Basımevi, Ankara, 1973, s. 4.

⁷² *Türk Yurdu*, Cilt 4-24, Sayı 29-223, Mayıs 1930, s. 91, 93.

⁷³ *Hakimiyeti Millîye*, 5 Haziran 1930, s. 1.

⁷⁴ Üstel, *age.*, s. 337.

⁷⁵ *Türk Yurdu*, Cilt 4-24, Sayı 30-224, Haziran 1930, s. 58-59; Yusuf Halaçoğlu, "Türk Tarih Kurumu", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 41, İstanbul, 2012, ss. 547-549.

⁷⁶ İnan, *age.*, s. 266; Üstel, *age.*, s. 338.

⁷⁷ Yusuf Sarıncay, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları: 1912-1931*, Ötügen, İstanbul, 1994, s. 320.

Cumhuriyeti'nin temel ilkesi bağdaşamazdı." İç hadiselerin siyasi atmosferi gerginleştirdiği ortamda, tek parti yönetimine karşı tutumunun da etkisiyle öncelikle Ocakların kapatılması yönünde telkinlerde bulunulmuş⁷⁸ ve ardından bu yapının 1931 Mart ayında Halk Fırkası bünyesine alınması kararlaştırılmıştır.⁷⁹

Türk Ocaklarının VII. Kurultayı'nda 10 Nisan 1931'de CHF'ye katılma kararının alınması,⁸⁰ Türk Tarihi Tetkik Heyeti'nin varlığını hukuken geçersiz kılmıştır. Bu durum ise belirtilen Heyet'in akıbetini gündeme taşımıştır. "Türk Ocağı Türk Tarihi Tetkik Heyeti", Dernekler Kanunu mucibince Dâhiliye Vekâleti'ne başvurmuş ve 15 Nisan 1931'de "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" adıyla yeniden varlık bulmuştur.⁸¹ Önceki heyetin üyelerinin çoğu bu yeni derneğin üyesi sayılmıştır. Cumhurbaşkanı ise derneğin Koruyucu Başkanlığını kabul etmiştir.⁸²

Mevcut üyeler "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" unvanı altında ilk toplantıyı 26 Nisan 1931'de Tevfik Bey başkanlığında gerçekleştirmişlerdir.⁸³ Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in 16/17 Ağustos 1931'de Cemiyet'in Başkanı Tevfik Bey'e gönderdiği mektupta⁸⁴ ifade ettiği "*Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmasa, değişmeyen hakikat, insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alır*"⁸⁵ sözleri Cemiyet üyelerinin doğruyu-hakikati merkezine alan çalışmalarında sloganı olmuştur.

Mustafa Kemal 14 Şubat 1932'de Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'ne iki önemli vazife vermiştir: Birinci Türk Tarih Kongresi'ni icra etmek ve Türk Tarihinin Ana Hatları başlıklı çalışmayı yeniden yazmak. Alınan vazifeler kapsamında Cemiyet tarafından 2-11 Temmuz 1932 tarihlerinde Birinci Türk Tarih Kongresi başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Kongre çalışmalarını takiben Cemiyet, Türk Tarihinin Ana Hatları'nın yeniden yazılmasına odaklanmıştır. Bu sırada gerek görülen akademisyenler yurt dışına gönderilerek yerinde inceleme yapmaları istenmiştir. Örneğin ilgili eserde Ege Medeniyeti bahsini hazırlayacak

⁷⁸ Mahmut Şakiroğlu, "Atatürk Döneminde Başlatılan Tarih Çalışmaları ve Halk Bilgisi Alanındaki Gelişmeler", *Erdem*, Cilt 5, Sayı 12, 1988, s. 835.

⁷⁹ *Vakit*, 25 Mart 1931, s. 1.

⁸⁰ *Cumhuriyet*, 11 Nisan 1931, s. 1.

⁸¹ İğdemir, *age.*, s. 7.

⁸² Turan, *age.*, 2004, s. 560.

⁸³ İnan, *age.*, 2009, s. 266.

⁸⁴ Atilla Oral, *Atatürk'ün Sansürlenmiş Mektubu*, Demkar Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 61-64.

⁸⁵ İğdemir, *age.*, s. 26.

olan Eski Zamanlar Doçenti ve İstanbul Müzeleri Yardımcı Direktörü Arif Müfidin; Kıbrıs, Girit ve Yunanistan'a bir inceleme gezisi için görevlendirilmiştir.⁸⁶ İlaveten kurum, 1935'te oldukça sınırlı imkânlarla Alacahöyük'te kapsamlı kazı çalışmasına girişmiştir.⁸⁷ 3 Ekim 1935'te Dil İnkilâbı'nın da etkisiyle "*Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti*" ismini "*Türk Tarih Kurumu*" olarak güncellemiştir.⁸⁸

TTK, Türk gençliği için dört ciltlik bir tarih kitabının kazandırılması ve Birinci Türk Tarih Kongresi'ni başarılı bir şekilde organize edilmesi gibi oldukça anlamlı dönemsel faaliyetleri yanında şu çalışmalarını da yürütmüştür: kazı çalışmaları, arkeolojik geziler, tercüme ve basım, tören faaliyetleri, uluslararası çalışmalara katılım, tarihi eserlerin muhafazası, kurum kütüphanesinin kurulması ve kaynaklarla zenginleştirilmesi.⁸⁹

Yoğun bir dönemsel mesai yürüten Kurum, çalışmalarıyla Atatürk'ün memnuniyetini⁹⁰ kazanmış ve O bunu kamuoyuyla, Meclis'in açılış konuşmalarında sıklıkla paylaşmıştır. Nitekim Atatürk 1 Kasım 1935'te TBMM'nin 5.Dönem 1.Toplanma yılını açarken "*Türk Tarih ve Dil Çalışmaları büyük inanla beklenen ışıklı verimlerini şimdiden göstermektedir*"⁹¹ sözleriyle her iki kurumun olumlu hasıllarına işaret etmiş ve 1 Kasım 1936'da TBMM'nin 5.Dönem 2.Toplanma yılını açarken ise şu sözleri sarfetmiştir: "*Başlarında kıymetli Maarif Vekilimiz bulunan Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumu'nun, her gün yeni hakikat ufuklar açan, ciddi ve devamlı mesaisini takdirle yâd etmek isterim.*"⁹²

Dönem itibarıyla TTK'nın bastığı ilk kitap, "*Birinci Türk Tarih Kongresi: Konferanslar, Müzakere Zabıtları*" (1932) başlıklı bildiri metinleri olup üstünde Maarif Vekâleti kaydı vardır. Buna karşılık "*Pîri Reis Haritası Hakkında İzzahname*" (1935) başlığıyla basılan eserin üzerindeyse "*Türk Tarihi Araştırma Kurumu Yayınlarından: No:1*" yer almaktadır. Pîri Reis'in "*Kitâb-ı Bahriye*"sinde (1935) belirtilen yayın numarası ise 2'dir. İlerleyen dönemde Alacahöyük kazı

⁸⁶ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) 30-18-1-2/70-98-3.

⁸⁷ İğdemir, *age.*, s. 311-312.

⁸⁸ Halaçoğlu, *age.*, s. 547.

⁸⁹ *İkinci Türk Tarih Kongresi, Kongrenin Çalışmaları, Kongreye Sunulan Tebliğler*, 20-25 Eylül 1937, TTK Yayınları, 1943, İstanbul, s. XXXV.

⁹⁰ Katılmadığı hususları da belirtmiştir. Bk., Oral, *age.*, s. 61-64.

⁹¹ *ASD I*, 5.Baskı, TTK Basımevi, Ankara, 1997, s. 403.

⁹² *ASD I*, s. 405-406.

raporları basılmıştır. 1937'den itibaren ismi Atatürk tarafından verilen "Bellekten" dergisi yayınlanmaya başlamıştır.⁹³

Atatürk, 15 Ekim 1938 Cumartesi akşamı saat 7-8 arasında hastalığına rağmen Afet İnan'ı kabul ederek TTK'nın çalışmaları ve "Bellekten" mecmuası hakkında bizatihi bilgi almıştır.⁹⁴ Bunun yanında Atatürk, 5 Eylül 1938'de kendi el yazısıyla düzenlediği vasiyetnamesiyle Türkiye İş Bankası'ndaki payının yıllık gelirlerini, bazı kişilere yapılacak ödemeler dışında Türk Tarih ve Dil Kurumları arasında taksim etmiştir.⁹⁵

Birinci Türk Tarih Kongresi (2-11 Temmuz 1932)

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin tesisi, ülkede tarih disiplini adına önemli bir kurumsallaşma adımı olmuştur. Hemen ardından 1932 yılı için Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal tarih başlığında üç konu üzerinde netice almak istemiştir.⁹⁶

"1: Türk Tarihinin Ana Hatları kitabının son incelemeler ve belgelere göre yeniden yazılması, 2: Liseler için hazırlanan dört ciltlik tarih kitabının tekrar gözden geçirilerek 1932-33 öğretim yılına yetiştirilmesi ve ilkokullar için yeni bir tarih kitabının yazılması" ve 3: 1929-32 yılları arasında şekillenen tarih tezinin kuvvetlendirilmesi için, tezi tanıtmak, tarih kitaplarını geliştirebilmek ve bu tezin tüm öğretmenlere anlatılmasını sağlamak amacıyla bir kurs düzenlemek."

Mustafa Kemal 14 Şubat 1932'de Temmuz ayı içerisinde tarih öğretmenlerinin de katılacağı bir Tarih Öğretmenleri Kursu toplanmasını istemiş, planlanan bu toplantıya Birinci Tarih Kongresi adı verilmiştir.⁹⁷

Bu kapsamda Birinci Türk Tarih Kongresi 2-11 Temmuz 1932 tarihlerinde öğleden evvel üç, öğleden sonra iki oturum zaman planlaması şeklinde ve Başkanlık makamının gerekli gördüğü durumda programda değişikliği yapma inisiyatifiyle Ankara'da düzenlenmiştir.⁹⁸ "Kongreye 18 profesör ve asistan, 1 Güzcel Sanatlar Akademisi öğretmeni, 25 TTK üyesi ile 196 ortaokul ve lise öğretmeni katılmıştır." Ayrıca 33 kişi kongrede konferans vermiştir.⁹⁹

⁹³ "Tarihçe", TTK Resmi İnternet Sitesi.

⁹⁴ İnan, agm., 1939, s. 244.

⁹⁵ Turan, *age.*, 2004, s. 563.

⁹⁶ Uluskan, *age.*, s. 257-258.

⁹⁷ Uluskan, *age.*, s. 258.

⁹⁸ *Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar Müzakere Zabıtları*, 2-11 Temmuz 1932, Maarif Vekâleti, Ankara, 1932, s. XIV.

⁹⁹ Uluskan, *age.*, s. 258.

Kongreye verilen önemin sonucu olarak ülkedeki tüm tarih uzmanları burada hazır bulunmuşlardır.¹⁰⁰ Kongre çalışmaları Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal başta olmak üzere dönemin basını tarafından da yakın ilgiyle izlenmiştir.¹⁰¹

Türk Tarih Tezi'nin ilk defa bu seviyede bir katılımı gerçekleştiği tartışmalar dört esas başlıkta cereyan etmiştir: "1.Tarih öncesi ve tarih dönemlerine ait kaynakların kullanımı meselesi 2.Türk dilleri üzerinde tartışma 3.Orta Asya'dan geniş çaplı bir göçe yol açan coğrafî ve doğal değişikliklerin tartışılması 4.Aynı yıl basılan ders kitapları üzerine tartışma."¹⁰²

Devletin kongreden en temel beklentisi güncel bir tarih anlayışı için esasları tespit etmek ve okullarda tarih başlığında okutulan ders kitaplarının içeriğini gereksinimler kapsamında güncellemek olmuştur. Bu konu, adeta bir ulusal güvenlik meselesi gibi algılanmış ve "Türkiye'de millî kimliğin inşasının önemli bir aracı olarak görülen tarih ders kitaplarındaki konu içeriklerinin seçimi ve sunumu",¹⁰³ uluslaşma çabalarını hızlandırmak için önemli bir vasıta görülmüştür.

Yabancı katılımcının olmadığı kongredeki çalışmalar ve alınan kararlar, yurt dışından takip edilmiştir.¹⁰⁴ Zira Türk tarih anlayışıyla ilgili burada belirlenecek hususlar, Ankara'nın dış politika dâhil diğer alanlarda kendisine nasıl bir yol haritası çizeceği ve hangi dünyayla yol yürüyeceği noktasında emare olacaktı. Bundan dolayı Sovyet Rusya, İngiltere, Almanya, Fransa yanında ABD dahi kongreyi yakından izlemiş ve dönemin Amerikan Büyükelçisi Charles H. Sherrill faaliyetler hakkında kendi başkentini bilgilendirerek kongreyi "tarihsel araştırmalar için bir merkez, bir standartlaşma" çabası olarak değerlendirmiştir. Yine O'na göre bu kongre, "Türk tarihini yanlış anlayışlardan ve anlatışlardan tam olarak kurtarıyordu." Ayrıca "Gazî'nin yaptığı reformlar arasında, ulusun manevi hayatıyla ilgili ve ulusuna karşı verilmiş yalan tarihsel yargıya karşı yaptığı" bu devrim kadar "önemli ve büyük olanı yoktu."¹⁰⁵

Toplantıların ardından kongre üyeleri; bir sene yoğun mesai harcamışlar, "Atatürk'ün yakın ilgisi ve bazen de O'nunla beraber Ankara, İstanbul ve Yalova'da

¹⁰⁰ İnan, agm., 1939, s. 243.

¹⁰¹ *Hakimiyeti Millîye*, 2-12 Temmuz 1932; *Vakit*, 2-12 Temmuz 1932.

¹⁰² Uluskan, *age.*, s. 259.

¹⁰³ Ahmet Şimşek ve Emre Çakmakçı "Cumhuriyet Dönemi İlkokul Tarih Ders Kitaplarında Millî Mücadele", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 30, 2019, s. 191.

¹⁰⁴ Uluskan, *age.*, s. 260.

¹⁰⁵ Sherrill, *age.*, s. 7, 72-73.

çalışmışlardır.” Türk Tarihinin Ana Hatları ve orta-liseler için hazırlanan tarih kitapları yoğun gayretlerin hasılası olmuştur.¹⁰⁶

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (1935)

Tarih başlığında kurumsallaşma adına başka birimlere de ihtiyaç duyulmuş ve disiplinin fonksiyon alanlarında çalışacak tarihçileri yetiştirmek için ivedilikle güncel eğitim kurumlarının hayata geçirilmesi düşünülmüştür. Afet İnan'ın aktardığına göre; 11 Mart 1935'te karlı bir kış gecesi Çankaya'da sofradan erken saatlerde kalkıldığı bir sırada Cumhurbaşkanı'nın "*Tarih-Coğrafya Fakültesinin*" kurulması için Maarif Vekâletince yapılacak hazırlıklara ait Maarif Vekili Abidin Özmen'e verdiği talimatla bu kurumun varlık bulmasında önemli bir resmî hiyerarşik eşik aşılmıştır. Gerçi konu epey bir zamandır Atatürk'ün çevresinde konuşulmuştu ve buna dair fikri hazırlıklar yapılmıştı.¹⁰⁷ Lakin fakültenin kurulması yolunda bu kadar net bir kararlılık hâsil olmamıştı.

Atatürk'ün talimatıyla Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulmasına yönelik 23 Mayıs 1935'te TBMM Başkanlığı'na bir kanun tasarısı sunulmuş, tasarıda fakülteye duyulan gerekçeler şöyle ifade edilmiştir: "*Türk kültürünü bilgi metodu ile işleyecek tetkik ve araştırma müessesine olan ihtiyaç*", orta öğretim kurumlarında ulusal dil ve tarihi aktarma noktasında "*ilmî ve en yeni telakkilerine göre hazırlanmış muallim yetiştirmek*" ve "*mevcut muallimlerin bilgilerini tamamlamak.*"¹⁰⁸

14 Haziran 1935'te TBMM'de kabul edilen 2795 sayılı Kanununun 22 Haziran 1935 tarih ve 3035 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmesiyle Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi hukuki anlamda varlık bulmuştur.¹⁰⁹ Fakülte'nin açılışı Cumhurbaşkanı Atatürk'ün de katılımıyla 9 Ocak 1936'da Ankara Halkevi'nde gerçekleşmiştir. Açılış söylevinde Kültür Bakanı Saffet Arıkan, Fakülte'nin "*Türk kültür dünyasına temel*" olacağını ve "*kültür işinde ana kaynağın tarih olduğunu*" belirtmiştir.¹¹⁰ Fakülte bünyesinde teşkil edilen bölümler ise Atatürk'ün Tarih Tezi'ne ilmi alt yapı desteği vermek için düşünülmüştür.¹¹¹

¹⁰⁶ İnan, agm., 1971, s. 526.

¹⁰⁷ Afet İnan, "Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesinin Kuruluş Hazırlıkları Üzerine", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, 1957, s. 5-6.

¹⁰⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 5, İctima 38, Cilt 3, 14 Haziran 1935.

¹⁰⁹ *Resmî Gazete*, Sayı 3035, 22 Haziran 1935, s. 5372; Bekir Koç, "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Kuruluş Süreci, İlk Mezunları ve Halil İnalçık", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 40, 2016, s. 31.

¹¹⁰ *Ulus*, 10 Sonkanun 1936, s. 1, 3-4.

¹¹¹ İnalçık, *age.*, 2003, s. 202.

Bu yükseköğretim kurumunun faaliyete geçmesiyle seçkin öğrenciler alınmış ve en değerli alan akademisyenleri istihdam edilmiştir. En iyi öğrenciyi en iyi akademisyenle buluşturan dönemin yönetim anlayışı, ayrıca yurt dışındaki önemli şahsiyetleri de bünyesine katmak için girişimde bulunmuştur. Nitekim idare, akademik seviyeyi en üst çizgiye taşımak ve tarih başlığındaki ulusal hedeflere süratle ulaşmak için kendi alanında seçkin yabancı akademisyenlerin Fakülte’de istihdamına yönelik kadro tahsislerini kısa sürede yapmış ve mali özlük haklarını esasa bağlamıştır.¹¹²

“*Oryantalist baskılara karşı yeni bir kültürel kulvar ve tarih anlayışını temsil eden*” bu değerli kurum, Türk Tarih Tezi ile hedeflenen tarih başlığındaki dönüşümün önemli bir parıltısı olmuştur. Fakülte; sadece tarih disiplininde değil “*Coğrafya, Antropoloji, Sümeroloji, Hititoloji, Arkeoloji, Felsefe, Batı ve Doğu dilleri başta olmak üzere birçok alanda kültürel ve bilimsel çalışmalara imza atmıştır.*”¹¹³

“*Bütün tarih tezlerinin ilmi temellerini bulmak, ilmini yapmak için*”¹¹⁴ ihtiyaç duyulan modern bir eğitim yuvası gereksinimini karşılamak üzere düşünülen Fakülte; “*Türkiye Cumhuriyeti’nin temeli kültürdür*”¹¹⁵ sözünü içselleştirmiş dönemsel siyasal rejimin, bu düsturla belirlediği yol haritasındaki tercihinin sonucunda hâsıl olan “*politik ve kültürel gelişmelerin bir ürünü*”¹¹⁶ ve eğitim-kültür başlığında hayata geçirdiği çalışmaların anlamlı bir eseri olarak faaliyetlerini sürdürmüştür.

Fakülte, 13 Haziran 1946’da Meclis’te çıkartılan Üniversiteler Kanunu’na kadar Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı kalmıştır.¹¹⁷ 4936 Sayılı Üniversiteler Kanunu’nun 18 Haziran 1946’da Resmî Gazete’de yayımıyla birlikte “*Madde 78: Ankara’daki Hukuk, Dil ve Tarih-Coğrafya, Fen ve Tıp Fakültelerini içine almak üzere “Ankara Üniversitesi” kurulmuş*” ve Fakülte Ankara Üniversitesi’nin bünyesine dâhil edilmiştir.¹¹⁸

¹¹² BCA, 30-18-1-2/65-49-12.

¹¹³ Koç, agm., s. 28.

¹¹⁴ İnalçık, *age.*, 2003, s. 201.

¹¹⁵ İnan, *age.*, 2009, s. 274.

¹¹⁶ Koç, agm., s. 31.

¹¹⁷ TBMM *Tutanak Dergisi*, Devre 7, İçtima 64, Cilt 24, 13 Haziran 1946.

¹¹⁸ *Resmî Gazete*, Sayı 6336, 18 Haziran 1946, s. 10784.

İkinci Türk Tarih Kongresi (20-25 Eylül 1937)

“Türk Tarih Kurumu’nun ilk bilimsel kurultayı”¹¹⁹ olan Birinci Türk Tarih Kongresi ardından tarih başlığında yürütölen planlı ve bilimsel faaliyetler kapsamında beş yıl içerisinde oldukça anlamlı sayılabilecek hâsıllar elde edilmiştir. Bunları yerli ve yabancı akademik dünyayla paylaşmak, ileriye dönük tarih başlığında yapılacaklar hakkında yol haritasını belirlemek maksadıyla TTK yeni bir kongrenin düzenlenmesini ihtiyaç görmüştür. Belirtilen maksatları karşılamak üzere öncelikle ayrıntılı bir hazırlık programı yapılmıştır. Müteakip günlerde gerçekteştirilmesi planlanan kongre münasebetiyle bir de tarih sergisinin hazırlanması düşünölmüştür. Faaliyetleri yürötmek için bir organizasyon komitesi ve iki komisyon teşkil edilerek haziran ayından itibaren İkinci Türk Tarih Kongresi’ne yönelik hazırlıklara başlanmıştır. Yerli ve yabancı akademisyenlerden bildiri tam veya özet metinlerini temmuz ayı başına kadar göndermeleri istenmiştir. Çok sayıda akademisyen hazırladıkları bildiri metinlerini göndermişler, bildiriler komisyon üyeleri tarafından ayrıntılı şekilde incelenmiştir.¹²⁰

TTK’nın misafiri olacak yabancı katılımcılarından buldukları ölkelerdeki Türk Konsolosluklarına kongre davetiyesiyle başvurmaları halinde kendilerinden vize işlemleri münasebetiyle ücret alınmaması hususu 23 Temmuz 1937’de İcra Vekilleri Heyetince onaylanmıştır.¹²¹

Ön hazırlıkların nihayet bulmasıyla planlanan tarihlere uyarak katılımcılar kongre çalışmaları için İstanbul’a intikal etmişlerdir. Kongre üyelerine açılış öncesinde 19 Eylül 1937’de TTK Asbaşkanı Profesör Afet İnan tarafından Ertuğrul yatında bir çay ziyafeti verilmiş, aynı gün Atatürk’ün Florya’daki denizevi ziyaret edilmiş ve Boğaziçi’nde deniz gezisi yapılmıştır.¹²²

Dolmabahçe Sarayı’ndaki heyeti umumiye salonunda 20 Eylül 1937’de gerçekteşen ilk günkü açılış programına Cumhurbaşkanı Atatürk de katılmıştır. Vekiller, diplomatlar, takdimciler ve geniş bir dinleyici kitlesi salonu doldurmuştur. TTK Başkanı Hasan Cemil Çambel katılımcıların teşrifleri sonrasında bir açılış konuşması gerçekteştirmiş ve ardından yapılan seçimle Kongre Başkanlığına Kültür Bakanı Saffet Arıkan, Fahri Başkanlığına Cenevre Üniversitesi profesörlerinden Eugene Pittard ve Başkan vekilliklerine TTK

¹¹⁹ Turan, *age.*, 2004, s. 562.

¹²⁰ Muzaffer Göker, “İkinci Türk Tarih Kongresi”, *Belleten*, Cilt 2, Sayı 5-6, 1938, s. 1.

¹²¹ BCA, 30-18-1-2/77-68-4.

¹²² *İTTK*, s. XXXVIII.

Asbaşkanı Profesör Bayan Afet İnan, Başkan Hasan Cemil Çambel ve Asbaşkan Halil Ethem seçilmişlerdir.¹²³

İkinci Türk Tarih Kongresi 20-25 Eylül 1937 tarihlerinde Dolmabahçe Sarayı'nda planlanan program dâhilinde faaliyetlerini gerçekleştirmiş ve kongrede tarih tezlerine yönelik bildirimler sunulmuştur. Kongrenin Ankara yerine İstanbul'da toplanması ve sunulacak bildirimlerin öncesinde “Atatürk tarafından incelenmesi kongrenin bir zarfı Atatürk tarafından yönlendirildiğinin bir göstergesidir.” Birinci Türk Tarih Kongresi'nin sadece Türk aydınlarını buluşturan özelliğine karşılık “İkinci Türk Tarih Kongresi, Arkeoloji, Antropoloji gibi birçok farklı disipline sahip uluslararası akademisyenleri bir araya toplayan enternasyonal bir kültür hadisesi olarak Türk eğitim tarihindeki yerini almıştır.” Bu kongreyi öncekinden ayıran diğer bir özellik ise sunulan tezlere yönelik bir eleştiri getirilmemiş olmasıdır. “Bu durum Türk Tarih Tezi'nin artık kabul edildiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.”¹²⁴

Kongreye Almanya, Amerika, Avusturya, Çekoslovakya, İngiltere, Fransa, İsveç, İsviçre, Macaristan, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan gibi farklı ülkelerden gelen çok sayıda yabancı profesör ve araştırmacı katılmıştır.¹²⁵ Ayrıca “49 yabancı konuk, 28 TTK ve TDK üyesi, 55 üniversite ve ilmi müesseseye üyesi ile 422 orta öğretim tarih öğretmeni iştirak etmiştir. 97 bildirinin sunulduğu kongrede, yabancı dilde yazılan bildirimler de hemen Türkçeye çevrilerek broşürler halinde katılımcılara dağıtılmıştır.”¹²⁶

TTK, kongre sonrasında katılımcılar için Truva ve Alacahöyük'e iki seyahat düzenlemiştir.¹²⁷ Ziyaretler oldukça anlamlı idi. Çünkü TTK, kapalı kapılar arkasında sadece bilim üreten bir kurum olmayıp farklı yan ve alt disiplinin çalışmalarıyla koordineli faaliyetlerini sahada da sürdürmekteydi. İşte bu anlayışla yürütülen yeni kazı alanlarındaki çalışmalar, kongreye katılan yerli ve yabancı akademik dünyayla paylaşılmak istenmiştir.

Arkeoloji ve Antropoloji Çalışmaları

“Tabiatın esrar dolu sinesine her gün daha çok girmekte olan insan zekâsı, realiteye kavuşmak için çalışanları tatmin edecek ve insanlık tarihini aydınlatacak ilimler bulmuş ve tespit etmiştir. Tarih bakımından arkeoloji ve

¹²³ Göker, agm., s. 2.

¹²⁴ Ahmet Kuşçu, “Arşiv Belgelerine Göre İkinci Türk Tarih Kongresi (20-25 Eylül 1937)”, *Bellek Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, 2021, s. 186.

¹²⁵ Göker, agm., s. 4.

¹²⁶ Uluskan, age., s. 263.

¹²⁷ Göker, agm., s. 3.

antropoloji, bu ilimlerin başında gelir. Tarih, bu ilimlerin bulup meydana çıkardığı belgelere dayandıkça temelli olur.”¹²⁸

Şeklindeki Atatürk’ün bu sözleri, devletin tarih yaklaşımı kapsamında arkeoloji ve antropoloji disiplinlerine bakışını da göstermekteydi. Nitekim iktidar, yürütülen tarih çalışmalarıyla uyumlu “*Türk medeniyetinin derinlemesine incelenmesi ve eski uygarlıkların tanınması için arkeoloji ve antropolojiye önem vermiş*”tir.¹²⁹

Bu kapsamda arkeoloji ve antropoloji ilmi sayesinde pek çok obje açığa çıkarılmış, bulunan eser ve belgelerin muhafazası ve istifadeye sunulması için yeni müzelere, kütüphanelere ihtiyaç duyulmuştur. Bu bir zaruretti. Zira başlangıçta ülkedeki müze sayısı oldukça sınırlı idi ve Osmanlı döneminden kalan eserler Âsar-ı Atika adı altındaki İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Türk-İslâm Eserleri Müzesi, İzmir’deki küçük bir müze ile bazı şehirlerdeki depolarda korunmaktaydı.¹³⁰

Bu bağlamda değişik yerlerde modern anlamda müzeler planlanmıştır. Ankara’da “*Türk insanını, kendi tarihsel seyri üzerine düşündürmeyi, dikkatini değişimin sürekliliğine çekmeyi*” amaçlayan Etnografya Müzesi’nin¹³¹ temeli 25 Eylül 1925’te atılmış ve müze binası 1927’de tamamlanmıştır. Başlangıçta Ankara Devlet Müzesi adı verilen binanın resmî açılışı Afgan Kralı Amanullah Han’ın Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal’i ziyareti sırasında, 25 Mayıs 1928’de gerçekleşmiş¹³² ve 18 Temmuz 1930’da halkın ziyaretine açılmıştır.¹³³

Diğer yandan ülke çapında pek çok kazı çalışması gerçekleşmiştir. Remzi Oğuz Arık ve Hamit Zübeyir Koşay, 1935-1936 Dönemi’nde Alacahöyük ve Ahlatlıbel kazılarını başlatmıştır. Ayrıca Trakya’da çalışmalarını yürüten Arif Müfit, 1936-38 yılları arasında önemli eserler ortaya çıkarmıştır.¹³⁴ “*Erken*

¹²⁸ Afet İnan, *M. Kemal Atatürk’ten Yazdıkları*m, Yeni Gün Haber Ajansı Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 56-57.

¹²⁹ Uluskan, *age.*, s. 271.

¹³⁰, *age.*, s. 280.

¹³¹ Necdet Aysal ve Ahmet Avcı, “Cumhuriyet Döneminde Kültürel Değişimin Bir Simgesi: Ankara Etnografya Müzesi”, *History Studies*, Cilt 11, Sayı 5, 2019, s. 1446.

¹³² Arzu Kılınç, “Ankara Etnografya Müzesi’nin Ulus Kimliğinin İnşasındaki Yeri ve Müze Müdürü Dr.Hâmit Zübeyir (Koşay) (1897-1984)”, *Academic Social Resources Journal*, Cilt 8, Sayı 49, 2023, s. 2637.

¹³³ Sema Koç, “Ankara Etnografya Müzesi”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 3, İstanbul, 1991, s. 210.

¹³⁴ Uluskan, *age.*, s. 278.

*Cumhuriyet Dönemi'nde arkeoloji ve müzecilik giderek ulus devletin tanımlayanlarından biri haline gelmiştir*¹³⁵

Tarihle ilintili bir diğer bilim dalı olan antropoloji ise Batı'da XIX. yüzyıldan itibaren gelişme göstermesine karşılık ülkede Cumhuriyet döneminde ön plana çıkmıştır. Türk insanının kimlik tespitine ve ulusal kimliğin oluşturulabilmesine yönelik 1925'te İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi'nde Antropoloji Tetkikat Merkezi kurulmuştur. Prof. Dr.lar Nurettin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Süreyya Ali, Mouchet ve İsmail Hakkı bu merkezin kurucuları arasında yer almıştır. Merkez, Türk Antropoloji Mecmuası adında bir dergi yayımlamıştır.¹³⁶

1930'dan itibaren kazılarda antropoloji uzmanları da bulunmaya başlamış ve antropologların bulguları bilimsel tarihin kaynakçasını oluşturmuştur. Yeni dönemde “*antropoloji ve arkeoloji uyum içinde gelişen iki bilim dalı*” olmuştur.¹³⁷

Antropoloji ve Etnoloji bölümleri Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin kurulmasıyla birlikte ayrı birer enstitü haline getirilmiştir. Şevket Aziz Kansu, Türklerin ırkı özelliklerinin tespitine yönelik fizik antropoloji çalışmalarını yürütmüş ve antropoloji ilminin kurumsallaşmasında en büyük katkıyı sağlamıştır.¹³⁸ Kansu, dönemsel katıldığı çok sayıda uluslararası bilimsel ortamda antropoloji alanında Türkiye'yi temsil etmiştir.¹³⁹

Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti'nin karar mercileri, dönemsel (1923-1938) iç-dış politik tercihlerde bulunurken realizm ve rasyonalizm odaklı bir tutum benimsemişler, bunun da katkısıyla Batı Dünyası'nunkiyle bazı benzerlikler gösteren güncel bir tarih anlayışını kabullenmişlerdir. Bu anlayışın merkezindeki temel husus ise; modern devletlerdeki gibi kurucu unsura yeni bir tarih şuuru vermek ve böylece Batı Dünyası'nın çok daha önce uygulamaya koyduğu ulus-devlet yapısını her yönden tesis ve tahkim etmek olmuştur.

Bu kapsamda “*tam bağımsızlık ve Türk milleti*” odaklı eğitim, hukuk, kültür, ekonomi gibi farklı başlıklarda başlatılan dönüşüm çabaları tarih başlığında da

¹³⁵ Mustafa Göleç, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Tarih Politikaları (1876-1930)*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 369.

¹³⁶ Zafer Toprak, *Darvin'deri Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji*, Doğan Kitabevi, İstanbul, 2012, s. 76-77.

¹³⁷ Toprak, *age.*, s. 82.

¹³⁸ Z. Kenan Bilici, “Ord.Prof.Dr. Şevket Aziz Kansu”, *Başkentte Yükselen Güneş Ankara Üniversitesi*, Yay.Haz. Semih Baskan, Ankara Üniversitesi Yayınevi, Ankara, 2016, s. 16; Uluskan, *age.*, s. 286.

¹³⁹ BCA, 30-18-1-2/47-53-7; 30-18-1-2/35-25-2; 30-18-1-2/83-32-15.

tezahür etmiştir. Güncel kaideler rehberliğinde yürütölen dönemsel çalışmaların önemli neticesi “*Türk Tarihi Tezi*” olmuştur. Ulus-devlet yapısına manevi yönden destek vermek, yeni bir millî tarih şuurunu uyandırmak, güncel Batı vatandaşlık anlayışının ölkede zemin bulmasına ve bireyler arasındaki dayanışma ruhuna katkı sağlamak, Türk milletinin dünya milletler tarihindeki anlamlı yerini ortaya koymak gibi değişik maksatlar taşıyan bu tez; Türkleri merkeze alan bütöncöl bir Türk ve dünya tarihini ortaya koymuştur.

Tez, bazı camialarca eleştirilmiş olsa da tezdin esinlenenler ve Türk tarihçiliğine gönöl verenler; dönem boyunca devletin üst kademeleri tarafından cesaretlendirilmiş, tarih yazıcılığı için kendilerine imkân tanınmış, böylece tarih ilmine ilgi artmıştır. Beraberinde tarih disiplininde genç araştırmacıların akademik gelişmeleri sağlanmış, Batı normlarında uzmanlaşma ve profesyonelleşme adımları atılmış, multidisipliner çalışmalara imkân tanınmıştır. Zamanla alana yönelik üretilen değerli eserlerle Türk akademisyenler, Batı’nın dayatmaya çalıştığı tarih yaklaşımından sıyrılarak özgüvenlerini kazanmışlardır. Nihayetinde devletin yönlendirmesi ve teşviğiyle yürüten tarih çalışmaları, kurumsallaşma safhasına evrilmiştir.

Sonuçta, çağdaşı pek çok Batılı devlet örneğinde olduğu gibi merkezi yönetim destekli hayat bulan ve geçmiş dönemin tarih anlayışına esaslı değişiklikler getiren millî tarih görüşü, bu görüş merkezli oluşturulan kurumlar ve onların çalışmalarıyla Erken Cumhuriyet Dönemi rejimi; “*tam bağımsızlık*” ve “*uluslaşma*” ölküsünde önemli bir manevi katalizör sağlamış, öz benliğini yeniden keşfetmiş, kendi bütöncöl tarihinin değerini anlamış ve millet olmanın farkına varmıştır.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Ankara

30-18-1-2/70-98-3; 30-18-1-2/65-49-12; 30-18-1-2/77-68-4; 30-18-1-2/47-53-7; 30-18-1-2/35-25-2; 30-18-1-2/83-32-15.

Resmî Yayınlar

a. Resmî Gazete

Sayı 3035, 22 Haziran 1935, s. 5372.

Sayı 6336, 18 Haziran 1946, s. 10784.

b. TBMM

Zabıt Ceridesi, Devre 5, İçtima 38, Cilt 3, 14 Haziran 1935.

Tutanak Dergisi, Devre 7, İctima 64, Cilt 24, 13 Haziran 1946.

Kitaplar ve Makaleler

(1932) *Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar Müzakere Zabıtları* 2-11 Temmuz 1932, Maarif Vekâleti, Ankara.

(1943) *İkinci Türk Tarih Kongresi, Kongrenin Çalışmaları, Kongreye Sunulan Tebliğler (İTTK)*, 20-25 Eylül 1937, TTK Yayınları, İstanbul.

(1997) *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (ASD) I ve III*, 5.Baskı, TTK Basımevi, Ankara.

AHMAD Feroz (1995) *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev. Yavuz ALOGAN, Sarmal Yayınevi, İstanbul.

AKBAYRAK Hasan (2012) *Osmanlıdan Cumhuriyete Tarih Yazım*, 2.Baskı, Kitabevi, İstanbul.

AKMAN Şefik Taylan (2011) *Türk Tarih Tezi Bağlamında Erken Cumhuriyet Dönemi Resmi Tarih Yazımının İdeolojik ve Politik Karakteri*, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, ss. 80-109.

ARI Kemal (2014) *Atatürk'ün Dil ve Tarih Anlayışı, Cumhuriyetin İlanının 90.Yılında Atatürk ve Cumhuriyet Sempozyumu (23-24 Ekim 2013) Bildiri Kitabı*, Ankara, 2014, ss. 321-333.

ARIKAN Zeki (1985) *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tarihçilik, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 6, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 1584-1594.

ATEŞ Ahmet (2017) *Türkiye Cumhuriyeti'nde Erken Dönem Tarih Yazımı*, *Akademik İzdüşüm Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, 2017, s. 21-34.

ATAY Falih Rıfkı (1999) *Çankaya I ve V*, Yayımlayan: Yeni Gün Haber Ajansı Yayıncılık, İstanbul.

AYSAL Necdet – AVCI Ahmet (2019) *Cumhuriyet Döneminde Kültürel Değişimin Bir Simgesi: Ankara Etnografya Müzesi*, *History Studies*, Cilt 11, Sayı 5, ss. 1433-1455

BAYINDIR ULUSKAN Seda (2010) *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*, ADTYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara

BERKES Niyazi (1965) *Atatürk'ün Milliyetçiliği ve Tarih Tezi*, *Yön Dergisi*, Cilt 3, Sayı 106, ss.9-10.

BİLİCİ Z. Kenan (2016) “Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu”, *Başkentte Yükselen Güneş Ankara Üniversitesi*, Yay. Haz. Semih BASKAN, Ankara Üniversitesi Yayınevi, Ankara, ss. 16-23.

CARR Edward Hallet (2011) *Tarih Nedir?*, Çev. Misket Gizem GÜRTÜRK, 14.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

ÇAMBEL Hasan Cemil (1939) Atatürk ve Tarih, *Belleten*, Cilt 3, Sayı 10, s. 269-272.

ÇALEN Mehmet Kaan (2015) Geçmişten Günümüze Türkiye’de Tarih Yazıcılığı, , *Tarih İçin Metodoloji*, Ed. Ahmet ŞİMŞEK, Pegem, Ankara, 2015, ss. 31-37.

-----, Atatürk Dönemi Tarih Yazıcılığı, *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-donemi-tarih-yaziciligi/?pdf=3829> (Erişim Tarihi: 23 Aralık 2023).

ÇAPAN Fatma (2009) Türk Tarih Tezi ve Atatürk, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 181, 2009, ss. 7-22.

EYİCE Semavi (1968) Atatürk’ün Büyük Bir Tarih Yazdırma Teşebbüsü: Türk Tarihinin Ana Hatları, *Belleten*, Cilt 32, Sayı 128, ss. 509-526.

GÖKER Muzaffer (1938) İkinci Türk Tarih Kongresi, *Belleten*, Cilt 2, Sayı 5-6, ss.1-4.

GÖLEÇ Mustafa (2010) *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Tarih Politikaları (1876-1930)*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

GÖLEN Zafer (2002) Atatürk’ün Tarih Anlayışı, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 18, Sayı 52, ss. 159-185.

HALAÇOĞLU Yusuf (2012) Türk Tarih Kurumu, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 41, İstanbul, ss. 547-549.

İÇKE Aşen (2021) Türkiye’de Cumhuriyetin İlk Yıllarında Modern Tarihçiliğin İnşası, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 14, Sayı 80, ss. 29-44.

İĞDEMİR Uluğ (1973) *Cumhuriyet’in 50.Yılında Türk Tarih Kurumu*, TTK Basımevi, Ankara.

İNALCIK Halil (2003) Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin Kuruluşu ve İlk Yılları, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin 66.Kuruluş Yıldönümü An Kitabı*, Ankara, 2003, ss. 199-202.

----- (2006) Türkiye’de Modern Tarihçiliğin Kurucuları, *Mubafazakâr Düşünce*, Sayı 7, 2006, s. 1-44.

- İNAN Afet (1939) Atatürk ve Tarih Tezi, *Belleten*, Cilt 3, Sayı 10, ss. 243-246.
- (1947) Türk Tarih Kurumu'nun Kuruluşuna Dair, *Belleten*, Cilt XI, Sayı 42, ss. 173-179.
- (1957) Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kuruluş Hazırlıkları Üzerine, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, ss. 1-16,
- (1971) Türk Tarih Kurumu 40 Yaşında, *Belleten*, Cilt 35, Sayı 140, ss. 519-529.
- (1998) *M. Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım*, Yeni Gün Haber Ajansı Yayıncılık, İstanbul.
- (2009) *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, 8.Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- (2010) (Kaleme Alan) *Medeni Bilgiler*, (Mustafa Kemal Atatürk-Yazan), 2.Baskı, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.
- KAFESOĞLU İbrahim (1963) Tarih İlmi ve Bizde Tarihçilik, *Tarih Dergisi*, Cilt 13, Sayı 17-18, 1963, s. 1-16.
- KILINÇ Arzu (2023) Ankara Etnoğrafya Müzesi'nin Ulus Kimliğinin İnşasındaki Yeri ve Müze Müdürü Dr.Hâmit Zübeyr (Koşay) (1897-1984), *International Academic Social Resources Journal*, Cilt 8, Sayı 49, ss. 2634-2651.
- KOCATÜRK Utkan [t.y.] *Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- (1987) Atatürk'ün Tarih Tezi: Bir Uygarlık Beşiği Olarak Ortaasya, *ATAM Dergisi*, Cilt 3, Sayı 9, 1987, ss. 503-507.
- KOÇ Bekir (2016) Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Kuruluş Süreci, İlk Mezunları ve Halil İncalcık, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 40, ss. 27-43.
- KOÇ Sema (1991) Ankara Etnoğrafya Müzesi, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 3, İstanbul, s. 210.
- KORKMAZ Tuğrul (2023) Cumhuriyetin Kuruluş Dönemi'nde Resmî İdeoloji ve Türk Tarih Tezi'ne Alternatif Bir Yaklaşım: "Atsız Mecmua", *Akademik Hassasiyetler*, Sayı 10, ss. 642-669.
- KÖKEN Nevzat (2014) *Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları ve Tarih Eğitimi (1923-1960)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2014.

- KUŐÇI Ahmet (2021) Arşiv Belgelerine Göre İkinci Türk Tarih Kongresi (20-25 Eylül 1937), *Bellek Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, ss. 177-191.
- MANGO Andrew (2000) *Atatürk*, ev. Füsun DORUKER, Sabah Kitapları, İstanbul.
- ORAL Atilla (2011) *Atatürk'n Sansrlenen Mektubu*, Demkar Yayınevi, İstanbul.
- ORAL Mustafa (2002) *İmparatorluktan Ulusal Devlete Türkiye'de Tarih Anlayışı (1908-1937)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- ÖZCAN Abdülkadir (2011) Tarih-i Osmânî Encümeni, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 40, ss. 83-86.
- ÖZDEMİR Hikmet (2009) *General Charles H. Sherrill Atatürk'n Biyografisini Nasıl Yazdı*, (Atatürk'ün lmnn 71.Yılında Genelkurmay Başkanlığında Düzenlenen Törende Prof.Dr. Hikmet zdemir Tarafından Verilen Konferans-10 Kasım 2009), TBMM Yer: 80-1638, Ankara, 2009, ss. 1-35.
- ÖZKUL Yunus Emre (2019) Akademik Literatürde Türk Tarih Tezi Sorunsalı, *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, ss. 38-50.
- ÖZLÜ Hsn (2012) Atatürk'n "Ta'lim ve Terbiye-i Askeriye Hakkında Nokta-i Nazarlar" Adlı Eserinin Liderlik ve Eğitim Anlayışı Açısından Analizi, *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 13, Sayı 49, ss. 217-240.
- ÖZTAŐ Sezai (2009) Atatürk Dönemi Tarih Anlayışı ve Tarih ğretimi, *Adyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009, Sayı 2, ss. 94-107.
- SARINAY Yusuf (1994) *Türk Milliyetliğinin Tarihî Gelişimi ve Türk Ocakları: 1912-1931*, Ötüken, İstanbul.
- SEDİROğLU Serdar Cem (2023) *Türk Dış Politikasında Balkanlar (1923-1939) İdealizm mi? Realizm mi?*, Berikan Yayınevi, Ankara.
- SHERRILL Charles N. (1999) *Bir ABD Bykelişisinin Türkiye Hatıraları Mustafa Kemal II*, ev. rgen UğURLU, Yeni Gün Haber Ağansı Yayıncılık, İstanbul, s. 73.
- ŞAKİROğLU Mahmut (1988) Atatürk Döneminde Başlatılan Tarih alışmaları ve Halk Bilgisi Alanındaki Gelişmeler, *Erdem*, Cilt 5, Sayı 12, ss. 813-878.
- ŞENOL Hüseyin Fırat (2018) Aydınlanma Döneminde Tarih Anlayışı ve Tarih Felsefesinin Ortaya ıkışı, Ed. Doğan ÖZLEM, *Tarih Felsefesi I*, Anadolu Üniversitesi Yayını No:2453, Eskişehir, ss. 100-116.

- ŞİMŞEK Ahmet (2012) Türk Tarih Tezi Üzerine Bir Değerlendirme, *Türkiye Günlüğü*, Sayı 111, s. 85-99.
- t (2017) Türkiye’de Milli Tarihin İnşası, *Milli Tarihin İnşası* Ahmet ŞİMŞEK-Ali SATAN (Hazırlayanlar), Yazıgen Yayınevi, İstanbul, ss. 9-26.
- - ESMEN Can Tankut (2021) Türk Tarihinin Yazımına İlişkin Bazı Sorun Tespitleri ve “Zihniyet Temelli Tarih” Modeli Önerisi, *Türkiyat Mecmuası*, Cilt 31, Sayı 1, 2021, ss. 375-399.
- - ÇAKMAKÇI Emre (2019) Cumhuriyet Dönemi İlkokul Tarih Ders Kitaplarında Millî Mücadele, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi - CTAD*, Yıl 15, Sayı 30, Güz, ss. 189-227.
- TAŞDEMİRCİ Ersoy (2011) Atatürk’ün Türk Tarih Tezi, *Türk Yurdu*, Sayı 288, 2011, ss. 84-90.
- TOPRAK Zafer (2007) Türkiye’de Tarih Yazımının Evrimi ve Yarının Tarihi, *TÜBA Günce*, Sayı 37, Kasım 2007, ss. 28-30.
- (2012) *Darwin’den Dersim’e Cumhuriyet ve Antropoloji*, Doğan Kitabevi, İstanbul.
- TURAN Şerafettin (2003) Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin Bilim, Eğitim ve Kültürel Yaşamındaki Yeri, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin 66.Kuruluş Yıldönümü Anı Kitabı*, Ankara, ss. 203-234.
- (2004) *Mustafa Kemal Atatürk, Kendine Özgü Bir Yaşam ve Kişilik*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Türk Tarihinin Ana Hatları* (1930), Devlet Matbaası, İstanbul.
- ÜNAL Yenal (2010) Türkiye’de Tarihçilik, Tarihçiliğin Gelişimi (15–20. yy) ve Türk-Batı Tarihçiliğine Örnek İki Kitabın Karşılaştırmalı Analizi, *Kader Kelam Araştırmaları*, Cilt 8, Sayı 2, 2010, ss. 183-210.
- ÜSTEL Füsun (2004) *İmparatorluktan Ulus Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- YILMAZ Salih (2011) 21. Yüzyılda Avrupa Birliğinde Yeni Tarih Anlayışı ve Türkiye’ye Yansımaları, Ed. Mehmet ÖZ, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu Bildiriler (Ankara 18-20 Mart 2010)*, TTK, Ankara, ss. 877-892.

Sürelı Yayınlar

Akşam, 30 Nisan 1930, s. 2.

Cumhuriyet, 11 Nisan 1931, s. 1.

Hâkimiyet-i Millîye, 24,28,29 Nisan 1930, s. 1.

-----5 Haziran 1930, s. 1.

-----2-12 Temmuz 1932.

Türk Yurdu, Cilt 4-24, Sayı 29-223, Mayıs 1930, s. 91, 93.

-----Sayı 30-224, Haziran 1930, ss. 58-59

Ulus, 10 Sonkanun 1936, s. 1, 3-4.

Vakit, 25 Mart 1931, s. 1.

----- 2-12 Temmuz 1932.

İnternet Kaynakları

“Tarihçe”, *Türk Tarih Kurumu Resmî İnternet Sitesi*, <https://ttk.gov.tr/ttk-tarihce/> (Erişim Tarihi: 1 Aralık 2024).

Tarih Kongresi Dün Büyük Gazi'nin Huzuru Üste Açıldı.

Maarif Vakfili Esat Beyin Tarih Kongresini Açma Nutku.

— Hanımendiler, Beymendi-
ler,
Kongremize karşı kınymeli alk-
kalarını tahaz buyuran ve yüksek
kurularıyla içtimamızın büyük
bize şerefi veren Ulu GAZİMİZ
REİSİCUMHUR Hazretlerine ve
Büyük Millet Meclisi Reisi, Baş-
vekil ve Büyük Ertan. Halkın
Reisi Paşalar Hazretleri ile muhterem
dinleyicilerimize teğiflerin
den dolayı teşekkürlerimizi arz-
lar ve Kongreye vaziyetten iş-
rak etmek olan değeri meslekdaş-
larımızı hürmet ve muhabbetle se-
lanılmak.
Maarif Vakfili her ders ve
nesi tatilinde yaptığı Kongre ve
Kurslardan bu sene de (Tarih)
için bir Kongre yapmağı misanisi

Yaklaşık Bu kitaplarca Türklerin
Yefesibinmiş açtu Türkün (*) ah-
fadi olarak Babı tefrikasından
sonra vassati Asya'ya göçtükleri,
arada tahsilat ederek şimali As-
ya'ya göçtükleri, Türk kabileri
arandaki ilk münasibetlerinin
ve Türklere tarafından kurulan dev-
let ve medeniyet müesseselerinin ve
siyasal ve medeni yaşayışlarında
geçen tarihî mahim vaka-ların tah-
silatı vîcâhretini göstermektedir.
Halâki ilmi ve esaslı tedbirler
derine yaradılmış olan yeri (Ta-
rih) ilminin birinci kütüphanesi gözüde
görürüz.
Türkler Anayasasını olan Ortas-
asya'da Yonitması Devrinin millet-
tın 12 000 sene evvel geçirdikleri
halde Avrupalılar ancak 3 000 se-

Gazi Hk. Tarih kongresinin me masini locasından takip ederken.

Maarif Vakfili Esat B.

görülmüştür. Bu kongrenin gayesi-
ni ve vazifelerini işah etmeden
evvel Tarih ve Tarihîleşme me-
mîni köymet ve ehemmiyeti ve
Memurîyet Devri de dahil olmağı
halde, Sultanat Devrinin Cüm-
huriyetin ilânına kadar mütepe-
vînişinde okunmuş olan Tarih ki-
tâpları hakkında faaliyetin mar-
satına bulacağız.

Makûm âilleridir ki Tarih bu-
kân külliir ilimlerinin temeldir.
Bir millet, gâvîsiye olan biten,
müessesetinin ve dilinin, edebiyatın,
sanatlarının ve idari, iktisadi,
siyasal, medeni varlığını mesne-
fîli ve bunların muhtelif ibval te-
viri almaktaki sayırlarını ancak
tarihîten öğrenebilir. Şimdiye ka-
dâr okunmuş olduğumuz kitaplar-
dan hemen hiçbirunun tarîhinin ve
iktisadi edilişinin olan şartları ise
bu maksada tabiiyetlenir. Biz
bunlara hakikat ve Türk Milletinin
varlığını ve benliğini ve çâh me-
deviyetinin olan hürmetlerini ter-
bahis etmemekten, herhangî bir
sehpeye, urak bulunmuş idî.
Hikâit, vîk vil menasli hak-
kında kütahkasız okuduragelmiş
olan muvaz mahiyetdeki hi-
kâye ve etnasleri bir tarafa hura

(*) Türk isminin kökenine iş-
ret etmesi ihtihariyle yine bir ha-
kikati iktiza eyemektedir.

B. M. Meclisinde Tarih Kongresinin Dünkü Mesaisi

MECLİSTE DÜN FIRKA İ-
MUMİ KATİBİ KÜTAHYA
MEBUSU RECEP BEY, HA-
LİL BEY (İZMİRİN BİR İY-
TIRAZINA CEVAP OLARAK
FIRKA PROGRAMINA TA-
ALİK EDEN MESLEKLER
VE PRENSİPLER ÜZERİNE
BEYANATTA BULUNDU.
Büyük Millet Meclisi dün reis
vekil Refet Beyin ریاستینده
toplandı. Evvelâ, kürsüde söhbî
kanunumun bazı maddelerinin ta-
dili hakkındaki kanun layihası mü-
zakere ve kabul edildi.
Sonra meclis zarfında işale-
cek şerh ve kaleminin bir el-
den idareti hakkındaki lâihâının
müzakeresine başlandı.
Lâihâının birinci maddesine
göre:

Halen mevcut vergi ve resim-
lere ilâveten mall bir menfaat ge-
yresi takip edilmemek şartıyla hü-
kûmet çârı, şerh ve kaleminin bir el-
den idareti hakkında kanun layihası
tasarlanmıştır. Diğer taraflarda
insanlar hümaynî aşçâ ve kaya ko-
vıklarında yapılanlar Türkiye
Ortasıyada tarikat ve maden me-
deviyetini meydana getirmişler,
hayvanları chülâşmışlar, çiftçî-
liğe buluşmuşlar. Cihanın Devri-
ne tesadüf eden Cümaliye Devri-
ni sonlarında buharım teşkilme-
siyle vîkula gelen milletini tabii tahav-
villeri sebebiyle birçok Türk Ka-
bileri mühalacereye başlandı. Bu
suretli millettin 7 000 sene kadar
evvel çiftçilik ve çobanlığı İlerle-
miş ve alm, baka, kılay ve demiri
ikerfemin olan Türkiye Ortası-
yan yayrıldıkları sonra gitkile-
ri vîrâretle ilk medeniyetî neser-
miş ve böylece Asya'da Çin, Hint
ve Mukaddes Yurt edindikleri A-
radindola Eski, Mezopotamya
Sümer, Etilas ve enhayet Mesir,
Akdeniz ve Roma medeniyetleri-
nin esaslarını kurmuşlar ve bu-
gün yîkâsı medeniyetlerini tah-
dir ve takip ettilerim Avrupalı o-
zanamlar mağara hayvanından kur-
tarmışlardır.

(Devam 4 üncü sayfa'da.)
Maarif Vakfili Esat Bey, kongre-
me masini locasından takip ederken.

Tarih Kongresinin Dünkü Mesaisi

"KAFASINI VE VİDANINI, EN SON TERAKKİ ŞUBELERİYLE GÜNEŞLENDİRMEGE KARAR VERMİŞ OLAN, BÜGÜNKÜ TÜRK ÇOCUKLARI, BİLİYER VE BİLDİRECEKTİR Kİ, ONLAR, 400 CABBELİ BİR ASYİYETİN DEĞİL, ON BİN LERCE YILLIK, ARI, MEDENİ, YÜKSEK BİR İRTIKAN GELLEN, YÜKSEK KABİLİYETLİ BİR MİLLETTİR."
Maarif kongresi dün saat dörtte açıldı. Müzaheretin dinleyicilerinin geniş kitlesini temsil eden, salona dolmuş seyirciler, Maarif Vakfili Tarihî Tarihî Cemiyeti anaşayle davetilerinin müdahale ve muallimlerini iğale ediyorlar. Locaları muhabbet, fikir alışmaları ve ayrıca işler aytın yeride müesseselerinin yüksek sınıflarına meydana koyan bazı şüpheler büyük gür ve ihtiyar gürşüce gürşüce.
Salonda ritaset düzenlenmiş konuşmaları ve konuşma hazırladığı Gazi ve Mesasın Karzında Büyük Milletin Yüksek hissiyatını mahar Türk Tarihi Tarihî Cemiyetinin dört yıldır istikrar ve müddet boyunca detaylı olarak yükselen bir Ertan gürşüce gürşüce.
Raisimiz Hararetli, tarih kongresine hoşnut bir alkış göstermeye ve Halkınla teğif emindendir. Toplamın saatı geçtikten vakti: Büyük Gazi yanından İsmail, Karam ve Ferid Paşalar alılığa haldî hoşamda görüldü. Kongre, sayış kalite; vatanın ve onun teşkilat kurucuları çok cendan, çok coşkun alkışlarla başladı.

Maarif Vakfili Esat Bey, toplama mevzuuna çok gittir ifade eden ve tarih ile kâmilde meydana buyan meşkurîle bangırlı apt.
Bu sırda, bir oturmadan önceki sen derdediyordu. Maarif Vakfili İptisâm edilmekten Türk Tarihi Tarihî Cemiyeti Reisi Akşera oğlu Yusuf Bey to-
raklı.
Akşera oğlu Yusuf Bey, Maarif Vakfili cemiyet meclisi ve aynı zamanda teşkilatçılar etil. Kongrenin ritaset düzenlenmiş tamamlanmış işler tarih müesseselerinin Halit, Mustafa Emin, Bayazıt.

Maarif Vakfili Esat Bey, toplama mevzuuna çok gittir ifade eden ve tarih ile kâmilde meydana buyan meşkurîle bangırlı apt.
Bu sırda, bir oturmadan önceki sen derdediyordu. Maarif Vakfili İptisâm edilmekten Türk Tarihi Tarihî Cemiyeti Reisi Akşera oğlu Yusuf Bey to-
raklı.
Akşera oğlu Yusuf Bey, Maarif Vakfili cemiyet meclisi ve aynı zamanda teşkilatçılar etil. Kongrenin ritaset düzenlenmiş tamamlanmış işler tarih müesseselerinin Halit, Mustafa Emin, Bayazıt.

Maarif Vakfili Esat Bey, toplama mevzuuna çok gittir ifade eden ve tarih ile kâmilde meydana buyan meşkurîle bangırlı apt.

Maarif Vakfili Esat Bey, toplama mevzuuna çok gittir ifade eden ve tarih ile kâmilde meydana buyan meşkurîle bangırlı apt.

Maarif Vakfili Esat Bey, toplama mevzuuna çok gittir ifade eden ve tarih ile kâmilde meydana buyan meşkurîle bangırlı apt.

Recep Beyin bu kanun münasibiyeti ve Halil Beyin beyanatına cevap olarak Fırka programına taalluk eden meslekler ve prensipler (Devam 3 üncü sayfa'da.)

"TARİH KONGRESİ ESNASINDA GAZETE MİZ HER GÜN 12 SA YFA ÇIKARAK VE KONGREDE SÖYLEYEN NUTUKLAR AYRIM AYRIM NESREDİLECEK TÜR. YAHİN AĞET HA NİMEDEYİNİN KON FERANSINI AYRIM DERCEDEĞECİZ..."